

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Dějiny obce Unčovice do roku 1918

Magisterská diplomová práce

Zuzana Turková

Historie

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Papajík PhD.

Olomouc 2013

Místopřísežné prohlášení

Tímto prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny a literaturu jsem uvedla v seznamu pramenů a literatury.

V Olomouci, dne 13. 12. 2013.

Bc. Zuzana Turková

Poděkování.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. Davidu Papajíkovi za jeho odborné vedení mé práce a jeho nedílný přínos k tomu, že tato práce byla zdárně napsána. Dále bych ráda poděkovala dr. Michaelu Viktoříkovi za jeho užitečné připomínky. V neposlední řadě patří můj dík také dr. Bohdanu Kaňákovi a dr. Miroslavu Koudelovi, kteří stáli u zrodu mé práce.

Obsah:

1. Úvod.....	5
2. Rozbor pramenů a literatury.....	7
3. Poloha obce a vývoj jejího názvu.....	14
4. Pečeť.....	15
5. Archeologické nálezy.....	16
6. Vývoj Unčovic do roku 1546.....	19
7. Unčovice v letech 1546-1848.....	27
7.1. Postavení Unčovic v rámci panství města Olomouce.....	27
7.2. Spor o robotu a selské bouře v letech 1604-1612.....	29
7.3. Období mezi selskými bouřemi.....	31
7.4. Vzpouora obyvatel Unčovic v letech 1679-1683.....	32
7.5. Unčovice a úprava roboty v 18. století.....	36
8. Unčovice v letech 1848-1918.....	39
9. Škola.....	68
10. Unčovická tvrz.....	80
11. Závěr.....	84
Seznam zkratk.....	86
Seznam pramenů a literatury.....	87
Obrazová příloha.....	91
Summary.....	98
Anotace.....	99

1. Úvod

Tato práce je věnována dějinám Unčovic, obci, jež byla ve svojí historii čistě českou vesnicí. Unčovice leží nedaleko města Litovel. Jednou z jejích městských částí se staly v roce 1980.

O dějinách této obce nevznikla dosud systematická odborná monografie. Jedinou prací, věnující se pouze dějinám Unčovic, je kniha *Výňatky z paměti obce Unčovic-Březové*, která byla vydána v roce 1931. Nejednalo se tu však o odborně zaměřené a zamýšlené dílo. Autor pouze ve velké míře cituje celé dochované prameny k dějinám obce.

Ve své práci se budu věnovat dějinám obce od jejích počátků až do roku 1918. Nejprve bych ráda zmínila výsledky archeologického průzkumů, které se v blízkosti obci prováděly. Dále bych chtěla na základě zemských desk analyzovat dějiny obce od první zmínky o obci z roku 1349. Zemské desky jsou pro napsání počátečních dějin obce velice důležité, jelikož zachycují proměny majitelů samotné obce.

Dále bych se chtěla věnovat roku 1546. Tento rok byl významným mezníkem pro historii Unčovic. Jejich poslední šlechtický majitel, Václav Haugvic z Biskupic, v tomto roce nejen, že sepsal smlouvu s obyvateli obce o budoucím uspořádání robot, ale také v tom samém roce Unčovice prodal a jejich novou vrchností se tak od roku 1546 stalo město Olomouc. Pro důležitost událostí tohoto roku, ho položím za mezník oddělující první a druhou kapitulu mé práce.

Následující kapitola bude pojednávat o Unčovicích v letech 1546-1848. Zde jsem jako hlavní náplň ráda použila historii dvou selských vzpour, jež se v Unčovicích v 17. století odehrály.

V úseku práce, který bude věnován událostem v rozmezí let 1848-1918 se v převážné míře zaměřím na zemědělství a podniky, jenž v druhé polovině 19. století v Unčovicích vznikaly. Dále by tato kapitola měla být věnována různým stavebním úpravám na katastru obce a stavbě železniční trati.

Důležitým ukazatelem pro demografický vývoj v obci jsou také výsledky sčítání obyvatel. Demografickému vývoji v Unčovicích a informacím vyplývajícím ze sčítacích operátů se budu věnovat v kapitole Unčovice v letech 1848-1918.

Důležitou událostí pro obec bylo založení školy. Škola byla zdrojem vědění a učeného ducha. Pro význam této kulturní instituce jsem unčovické škole věnovala zvláštní kapitolu, kde bude vylíčena její historie. Zmínku zde věnuji i pedagogům, jež v Unčovicích působili. Na venkově byli ve své době zástupci inteligence. Škola v Unčovicích ukončila svoji činnost v roce 2002.

Poslední kapitolu věnuji tvrzi, která v Unčovicích stojí již od 14. století. Dobou svého vzniku se tak řadí mezi nejstarší tvrze na Moravě. Unčovická tvrz v dějinách plnila různé funkce. Na samém počátku sloužila samozřejmě jako sídlo majitelů obce, nějakou dobu v ní sídlila škola a v současné době patří zemědělskému družstvu.

2. Rozbor pramenů a literatury

Hlavním zdrojem pramenů k dějinám obce Unčovice jsou fondy uložené ve Státním okresním archivu Olomouc. Na počátku získávání informací o této obci stojí fond Archiv obce Unčovice, který obsahuje informace z časového rozmezí let 1681-1949. Fond uspořádal v roce 1989 PhDr. Miroslav Koudela, v roce 1993 ho pak opatřil inventářem. Rozsah fondu je 1,10 bm.

Fond obsahuje pamětní knihu Unčovic psanou v letech 1928-1931. V ní se kronikář snažil vylíčit dějiny obce od jejích počátků. Zmiňuje se o pověstech a různých výkladech vzniku názvu Unčovice, který mezi lidmi koloval. Kronika dále obsahuje kvalitní informace o šlechtických majitelích, které jsou zapsané na základě zemských desek. Po prodání Unčovic posledním šlechtickým majitelem olomouckému panství se kronikář zaměřil na poddanské bouře proti vrchnosti a dosti podrobně cituje jednotlivé listiny. Na dvě stě čtrnácti stranách se tak autor věnoval historii Unčovic až do roku 1687, kdy pojednání končí.

Fond obce Unčovice však ve své hlavní podstatě obsahuje prameny k dějinám první poloviny 20. století, zejména účetní a evidenční knihy a velmi dlouhou řadu podacích protokolů z let 1893-1945. Velmi chudý je pak pramenný materiál ke staršímu období, kdy se ve fondu nacházejí pouze dvě listiny. Jedna z roku 1681 se vztahuje k sporu Unčovic s Olomoucí a druhou listinou je diplom porodní babičky Kateřiny Konečné z Unčovic z roku 1815 vystavený olomouckým lékařsko-chirurgickým učilištěm. Spisů se ve fondu nachází jen několik.

Následující zastávkou na cestě za poznáním dějin obce Unčovice mi byl další fond Státního okresního archivu v Olomouci. Jedná se o Archiv města Olomouce. Tento fond je částečně přístupný a jeho časový rozsah se pohybuje v rozmezí let 1261-1953. Patří k nejzachovalejším a historicky nejcennějším souborům svého druhu v České republice. K jeho novodobému zpracování bylo přistoupeno v roce 1969. Tehdy byla práce zahájena, vše bylo završeno roku 1998 inventarizací fondu, kterou opětně provedl PhDr. Miroslav Koudela. Fond Archiv města Olomouce mi poskytl hlavně informace k selským vzpourám, které se odehrály na začátku a na

konci 17. století, kdy se Unčovičtí bouřili proti navyšování robot a nedodržování jimi uzavřené smlouvy s Václavem Haugvicem z Biskupic, jejich posledním šlechtickým majitelem.

Dále jsem při bádání využila fond Archiv města Litovel a fond Okresní úřad Litovel. Zde jsem našla informace k přípravě stavby místní elektrické dráhy, ale také materiály týkající se vodního družstva v Unčovicích, které mělo v obci na starosti odvodňovací práce na počátku 20. století. Významným materiálem, důležitým pro informace o obyvatelstvu Unčovic, jsou zde uložené sčítací operáty z let 1869, 1880, 1890, 1900 a z roku 1910. Několik z nich se mi podařilo prozkoumat. Sčítací formulářové archy mi poskytly informaci o počtu obyvatel v Unčovicích a jejich původu. Tento materiál by se dal jistě využít k další bližší studii o obyvatelstvu v tomto prostoru.

Přínosem pro mne byl i fond Krajský soud Olomouc, kde se nacházejí firemní spisy zemědělských družstev působících v Unčovicích, ale i mlékárny a záložny. Přinesl mi tak informace naplňující hlavně kapitolu o Unčovicích v letech 1848-1918, kdy tyto firmy vznikaly. Pomocí těchto firemních spisů si můžeme představit organizaci chovu zemědělských zvířat v té době, ale i organizaci firmy jako celku. Nalezený materiál poskytuje informace o průběhu jednotlivých valných hromad, o tom, kdy byla firma založena a kdy zanikla a také o tom, jak byly organizovány volby do představenstva a výboru každého spolku. Ze stanov jednotlivých spolků se dá vyčíst i účel založení samotného družstva a hlavní cíle, které si jeho zakladatelé vytyčili.

V neposlední řadě mi byl velkým přínosem fond Základní škola, 1. - 5. ročník, Unčovice. Materiál byl uspořádán v roce 2005, inventář vznikl o rok později. Časový rozsah existence školy byl od roku 1868 do roku 2002, kdy byla unčovická škola pro dlouhodobý nedostatek žáků v posledních letech uzavřena. Tento fond obsahuje školní kroniky, přičemž první z nich, pojednávající o období let 1868-1922, přináší hodně informací k dějinám Unčovic, a to nejen k dějinám školy, ale i k dějinám samotné obce. Popisuje první kroky nové školy, ale zároveň i zajímavé události z každého roku života obce a jejích obyvatel. Patří sem nejen zmínky o přílišném letním suchu, či velkých deštích a z počasí vyplývající neúrodě, ale i informace o

svátcích slavených v obci, nově zakládaných firmách a v posledních letech, jenž tato práce zachycuje, i přiblížení událostí první světové války a tehdejší situace v obci, jež díky válce opustila řada mužů.

Fond unčovické školy dále obsahuje zápisy z pedagogických rad, knihu o propuštění žáků, katalogy o prospěchu a návštěvě školy z rozmezí let 1872-1885, třídní knihy z let 1885-1907, třídní katalogy o návštěvě a prospěchu z let 1907-1924, dále třídní výkazy do roku 2002. Ve fondu jsou i záznamy o práci v zájmových kroužcích od 80. let 20. století atd. To však již nespadá do rozsahu této práce. Ve spisovém materiálu se nachází zprávy o stavebních úpravách, které ale leží mimo sledované období. Na závěr fondu jsou zařazeny dochované fotografie, které zachycují jak samostatné postavy jednotlivých významných učitelů, tak i celé třídy s třídními učiteli. Třídní fotografie však pocházejí také až z mladší doby, první z nich zachycuje školní třídu z roku 1919. Z učitelů se zde nachází například fotografie Františka Řezníčka nebo Rudolfa Sluky.

Mimo fondy uložené ve Státním okresním archivu Olomouc byly velkým přínosem pro napsání dějin Unčovic olomoucké zemské desky. Čerpala jsem z jejich edice uložené ve Vědecké knihovně v Olomouci. Autorem edice byl Josef Chytil v roce 1856. V zemských deskách se nachází veškeré vlastnické převody mezi majiteli Unčovic. Na jejich základě lze tedy rekonstruovat, jak se šlechtičtí majitelé střídali. Po nastudování prvního příspěvku k Unčovicím ale dochází ke zjištění, že rok uváděný jako první zmínka o obci není všude stejný. Respektive se střídají roky 1348 a 1349. Chytilova edice olomouckých zemských desk, jejímž informacím musíme přikládat nejvyšší váhu, obsahuje první zápis o majitelích obce v roce 1349. Jednalo se o Jitku z Unčovic, která pobývala na unčovické tvrzi jakožto na svém vdovském sídle.

Co se týká literatury, nebyla ještě sepsána klasická monografie tohoto typu. Jediná publikace věnující se historii obce vyšla v roce 1931 pod názvem Výňatky z paměti obce Unčovice-Březové. Spoluobyvatelům obce ho věnovalo Obecní zastupitelstvo, v jehož čele stál starosta obce Přemysl Coufal. Hned na prvním listu je v této publikaci uvedeno, že tato sto třiceti pěti stranná brožura je autory míněna pouze jako informační zdroj rodákům z Unčovic a nemá být nikým odborně

posuzována, přestože opisy z pramenů jsou uvedeny přesně, což se během mé práce prokázalo.

Kniha Výňatky z paměti obce Unčovice-Březové na začátku krátce popisuje dějiny obou obcí, osada Březové patřila dlouhou dobu pod Unčovice. Věnuje se prvním šlechtickým majitelům, při čemž vychází ze zápisů v zemských deskách. Patrně nejvíce se kniha věnuje období 16. a 17. století, kdy čtenářům přináší dlouhé citace důležitých listin, počínaje darovací listinou Václava Haugvice z Biskupic a konče listinou z roku 1683 o potrestání poddaných z Unčovic, zapojených do vzpoury proti vrchnosti. Sporům tohoto období autoři věnovali čtyřicet stran knihy. Současný čtenář, nehistorik, se tak díky transliteraci listin musí na čtení dosti soustředit a dle mého názoru může takováto forma podání důležitých dějinných okamžiků obce leccjakého čtenáře odradit.

Na následujících stranách knihy z roku 1931 nám autoři přináší ukázky několika robotních patentů z roku 1687, dále ukázky povolení k sňatku od vrchnosti, města Olomouce, z roku 1700 a několik zástav let 1703-1708. Pokračuje několik stran ukázek z urbáře, zápisy gruntů. Tato část knihy je završena tabulkou zabírající dvacet tři stran. Jedná se o seznam jednotlivých majitelů u všech gruntů v Unčovicích i na Březovém. Zájemcům o tyto informace tabulka přinese pod číslem popisným vždy jméno držitele usedlosti a rok držení dané usedlosti, vše počínaje 17. stoletím. U některých usedlostí je tak zapsáno až okolo dvaceti postupných majitelů. Autoři se dále zaměřili na výměry pozemků, jež jsou opět hojně zaznamenány v tabulkách.

Od strany devadesát pět již v knize přecházíme k pro čtenáře zajímavějším informacím, jež mi pomohly ucelit obrázek o spolcích, firmách a škole v Unčovicích sídlících. Kapitoly se nazývají: Čtenářský spolek, Z historie školy, Požáry v Unčovicích-Březové, Hasičský sbor v Unčovicích, Hasičský sbor v Březové, Stručné dějiny spořitelního a záloženského spolku v Unčovicích a na Březovém, Mlékárna a Elektrárna. Předposlední kapitola s názvem Stíny světové války se ohlíží za oběťmi první světové války, kteří pocházeli z Unčovic. Závěrem knihy je pojednáno o tělocvičné jednotě sokol, která již ale jako jediná část knihy nespadá do časového rozsahu této práce.

Obci Unčovice se věnoval i Viktor Pinkava, který se o obci zmiňuje na devíti stranách Vlastivědy moravské pro litovelský okres, vydané v roce 1903 v Brně. Na prvních pěti stranách Pinkava popisuje základní vývoj dějin obce za šlechtických majitelů a vše zakončuje prodejem tvrze olomouckému panství. Zmiňuje hlavně smlouvu obyvatel Unčovic i Václavem Haugvicem z Biskupic a ujednání o robotách. V podkapitole s názvem Tvrz unčovická se věnuje této jedné z nejstarších dochovaných tvrzí na Moravě a jejím přestavbám. Od Viktora Pinkavy jsem použila ve své práci hlavně informace o podobě tvrze a jejích proměnách, předcházející vyličení dějin je po předchozím prostudování zemských desk již pouze schematické.

Další literaturou k Unčovicím je dílo Václava Nešpora. Obci se věnuje v rámci své knihy Dějiny roboty na panství olomouckém, jež vyšla roku 1960 v Olomouci. Unčovice jsou tu zmiňovány v jednotlivých kapitolách spolu s ostatními obcemi patřícími do olomouckého panství a ve dvou kapitolách je pak věnována pozornost výhradně jim. Tyto kapitoly Nešporovy knihy se věnují selským povstáním unčovických, mezických a březovských proti olomoucké vrchnosti. Z této knihy jsem využila mnoho různých informací.

Václav Nešpor dále napsal článek Pozdvižení Unčovic, Březového a Mezie proti vrchnosti olomoucké v letech 1679-1683. Článek má rozsah osmi stran a byl uveřejněn v Časopise Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci roku 1931. Informace o průběhu těchto důležitých událostí pro Unčovice jsou zde uspořádány uceleně na přijatelném stránkovém rozsahu. Pro mne byl tento článek dalším zdrojem využitým při psaní kapitoly o Unčovicích v letech 1546-1848, kde této záležitosti věnuji pozornost.

Mezi další literaturu, ze které se dají čerpat informace k dějinám Unčovic, patří článek Víta Dohnala s názvem Lužické a laténské sídlištní objekty v Unčovicích. Tento krátký dvoustranný článek byl v roce 1978 publikován Archeologickým ústavem ČSAV v Brně v Přehledu výzkumů 1976. Dohnal zde publikuje nálezy výzkumu provedené v blízkosti Unčovic. Popisuje detailně jednotlivé jámy s výkopy a nálezy v nich učiněné. Informace z tohoto článku jsem použila v kapitole zabývající se archeologickými nálezy, stejně jako informace o

nálezu čtyř hrobek z doby hradištní, o kterých ve svém článku píše Karel Fišara v periodiku Pravěk z roku 1903.

Nelze opomenout ani základní publikace, které podávají základní informace k dějinám jednotlivých obcí, popřípadě panství. Jedná se v první řadě o Historický místopis země moravskoslezské, vydaný v Brně roku 1938. Jeho autorem je Ladislav Hosák. V této publikaci se v odstavci věnovaném Unčovicím dozvídáme základní proměnu majitelů tvrze a vsi Unčovice. Informace jsou opatřeny přesnými odkazy na zdroje, jimiž jsou zemské desky.

Josef Bartoš s kolektivem spolupracovníků jsou autory Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Unčovice se nacházejí ve třetím svazku, vydaném v Ostravě roku 1972. Jak již lze usoudit podle datace v názvu knihy, Historický místopis je zdrojem poznatků k dějinám Unčovic v 19. a 20. století. Obci je tu věnována jedna strana. Nejprve jsme seznámeni s polohou obce a také s historickou proměnou jejího názvu. Unčovice byly středně velkou českou obcí a v následně umístěné tabulce je znázorněna proměna počtu obyvatel, domů, proměna rozlohy obce v ha, vše na základě jednotlivých sčítání obyvatel. Pro Unčovice jsou uvedeny výsledky sčítání z let 1869, 1880, 1900, 1910, 1921, 1930 a 1950. U počtu obyvatelstva je u sčítání z roku 1880 až 1930 uvedena i národnost (německá/ česká/ jiné). Unčovice však byly v podstatě ryze česká obec, tudíž počet obyvatel s německou národností nedosahoval ani deseti obyvatel. Nejvyššího počtu Němců bylo napočítáno při sčítání roku 1880, bylo to sedm obyvatel, proti nim tehdy stálo 811 Čechů. V publikaci dále autoři zmiňují družstva působící v Unčovicích od konce 19. století, existenci mlýna, pily, ale také uvádí rozlohu hospodářské půdy v roce 1900.

V Historickém místopisu Moravy a Slezska jsem se také dále dočetla o výsledcích voleb v letech 1929 a 1935. Pro období 20. století po první světové válce jsou zmiňovány dále i výsledky voleb z roku 1946 a nově vzniklé spolky. Závěrem v knize uvádějí vydávání unčovického časopisu Obrana venkova od roku 1913 a literaturu k dějinám obce v podobě již v předchozím textu zmíněných Výňatků z paměti obce Unčovice-Březové z roku 1931.

Celkově bych pramennou a literární základnu dějin Unčovic zhodnotila jako postačující pro napsání této práce. Prameny pro starší období jsou však velmi úzce vymezeny na období vzpour v 17. století a prameny, jež poskytuje fond Archiv obce Unčovice, zase obsahují informace spíše k období 20. století, které už nespadá do časového rozmezí mé práce. Literatura, která se vztahuje k Unčovicím je dle mého názoru v základní podobě, tedy je možno získat informace například z místopisu a Vlastivědy moravské. Václav Nešpor pak poskytuje informace ke specifickému období vzpour v 17. století.

3. Poloha obce a vývoj jejího názvu

Obec Unčovice se nachází ve vzdálenosti 4,5 km jihovýchodně od Litovle.¹ Zeměpisně jsou Unčovice položeny na 49° 40' S š. a 34° 36' V d. Leží 230 m nad hladinou Jadrana.

Obec leží blízko rychlostní silnice R35, a to v úseku mezi městy Olomouc a Litovel. Západně od Unčovic leží obec Rozvadovice, Cholína a Dubčany. Na východě sousedí s obcí Mezice, Náklo a Lhota nad Moravou. Severně od Unčovic pak leží obec Březové.

Název obce se během jejích dějin objevoval v těchto podobách: 1349 in *Hoczowicz*; 1391 de *Honzouicz*; 1408 municionem *Honzowicz*; 1499 tvrz *Honzowicze*; 1565 *Hunčovičtí*; 1636 v *Vnoczowicz*; 1676 *Huntzowitz*; 1681 ze vsí *Hunčovic...*; 1718 *Huntschowitz*; 1720 *Hunczowicz*; 1751 *Huntschowitz*; 1846 *Huntschowitz*, *Hunčowice*, kdysi *Hončovice*; 1872 *Huntschowitz*, *Hunčovice*; 1881 *Hončovice*; 1924 *Unčovice*, dříve *Hunčovice*.²

¹ HOSÁK, Ladislav- ŠRÁMEK Rudolf: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II., M-Ž*. Praha 1980, s. 642.

² Tamtéž.

4. Pečeť

Vznik prvních pečetí na Moravě je datován již od sklonku 15. století. Dříve, než vesnice obdržela vlastní pečeť, musela si svá právní pořízení nechat pečetit v okolních městech. Aby vesničané nemuseli pečetit svá právní pořízení ve městech sousedních panství, a tam jim za to i platit, udělovaly vrchnosti právo na vlastní pečeť i některým vesnicím. V průběhu 17. a 18. století už vzrostla písemná agenda vesnic natolik, že právo na pečeť měla každá vesnice.³

Pečeť obce Unčovice patří k nejstarším vesnickým pečetím na Moravě. Je dochována z roku 1579. Tato pečeť má průměr 30 mm. V pečetním poli je vlevo obrácený sv. Jiří, sedící na koni a držící v pravé zdvižené ruce meč, který je ohnut podle okraje pečetí v opise, pod koněm pak ležící saň.⁴

³ ŠTARHA, Ivan: *Ke vzniku nejstarších vesnických pečetí na Moravě*. In.: Heraldika, 10, 1977, s. 35-36.

⁴ Tamtéž, s. 24.

5. Archeologické nálezy

O prvním archeologickém nálezu z roku 1902, z území náležejícího k Unčovicím, informuje Karel Fišara v periodiku s názvem *Pravěk* roku 1903. Jednalo se o hromadný nález bronzu, který byl učiněn, když hostinský Bajer z Unčovic začal na svém pozemku dobývat písek. Tehdy v hloubce 40 centimetrů objevil tři bronzové srpy. Karel Fišara na stejném pozemku dále identifikoval sídliště popelnicových polí s dalšími drobnými nálezy. Srpy byly následně uloženy ve škole v Unčovicích.⁵

Ve stejných místech, jako byl učiněn předchozí nález, tedy v polích „*Na koutech*“⁶ u Unčovic, byly objeveny čtyři hroby s kostrami.⁷ Dvě z nich byly nalezeny úplně bez vložených milodarů. V jedné z dalších dvou hrobek se našly bronzové kroužky, které se bohužel pro svoji křehkost nedochovaly. V poslední hrobce byla nalezena nádoba hradištního rázu. Tato nádoba černé barvy, jež byla vypracována na kruhu, byla opět uložena v unčovické škole.⁸

Nálezy pocházející z pravěku popsal Karel Sedlák v roce 1933. Byly objeveny poblíž Unčovic a Březové, na pozemku patřícím Františku Dokoupilovi, obchodníkovi z Březové čis. 16. V tamních místech v té době probíhalo dolování písku, když bylo objeveno celé popelnicové pole. Jednalo se o pole z mladší doby bronzové, lužické kultury. O nálezu však nebylo ihned informováno a tak se až

⁵ Tyto objevené bronzové srpy se podobaly zakřiveným nožům a největší z nich měřil 18 centimetrů, pokud by se měřila rovná vzdálenost obou konců srpu. Objevené srpy byly stále velmi ostré a na povrchu byly pokryty světlezelenou patinou. FIŠARA, Karel: *Nálezy u Nákla. Hromadný nález bronzu u Hunčovic*. In.: *Pravěk* 1, 1903, s. 21.

⁶ FIŠARA, Karel: *Nálezy u Nákla. Staroslovanské hroby kostrové*. In.: *Pravěk* 1, 1903, s. 23.

⁷ Poloha koster byla vleže na znak, hlava jim směřovala jihu, nohy na sever. Tamtéž, s. 23.

⁸ Tamtéž, s. 23.

později díky vstřícnosti jednotlivých nálezců podařilo získat celý archeologický nález do sbírky litovelského muzea.⁹

O nálezu čtyř hrobek na území patřícímu k Unčovicím napsal v roce 1966 také Bořivoj Dostál. Zmiňuje se o dvou hrobkách, které byly nalezeny bez hrobové výbavy. Bronzové kroužky, které obsahovala další ze zbylých hrobek, popisuje na rozdíl od Fišary jako ztracené.¹⁰

Vít Dohnal se k nálezu hrobek vrací roku 1981 v Archeologických rozhledech v článku Mladohradištní pohřebiště na Olomoucku. Míni, že jelikož se nálezy v té době nebylo možno kontrolovat, bylo naleziště špatně datováno. K chybě dle Dohnala došlo díky tomu, že nalezená nádoba, dle které se pohřebiště datovalo, byla nezřetelně vyobrazena. Při přebírání archeologické sbírky z litovelského muzea do muzea v Olomouci však došlo k nové identifikaci dochovaného hrnce. Vít Dohnal tak opravuje prvotní časové zařazení nálezu ze střední doby hradištní na mladší dobu hradištní.¹¹

Archeologický nález, o kterém informuje Vít Dohnal v Přehledu výzkumů z roku 1976, byl učiněn při hloubení silážní jámy mezi obcemi Unčovice a Mezice.¹² Při tomto archeologickém výzkumu byly nalezeny střepy pocházející z pravěku a velmi dobře zachovalá lebka. Zkoumaná silážní jáma¹³ byla zhruba 4 metry hluboká. Byla nalezena mladolaténská keramika. Dále byly objeveny úlomky zvířecích kostí, kus

⁹ Karel Sedlák věnoval v článku prosbu o návrat nálezu i unčovickému starostovi Přemyslu Coufalovi, neboť měl informace o tom, že část pravěkého nálezu se nachází v obecní kanceláři Unčovic. SEDLÁK, Karel: *Pravěké nálezy*. In.: Litovelský, šternberský a šumperský kraj, č. 24, Litovel 9. 6. 1933, s. 2-3.

¹⁰ DOSTÁL, Bořivoj: *Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní*, Praha 1966, s. 187.

¹¹ DOHNAL, Vít: *Mladohradištní pohřebiště na olomoucku*. In.: Archeologické rozhledy, XXXIII, 1981, 1, s. 259; archeologický nález se nyní nachází ve Vlastivědném muzeu v Olomouci viz. Vlastivědné muzeum v Olomouci, fond Archiv nálezových zpráv.

¹² DOHNAL, Vít: *Lužické a laténské sídlištní objekty v Unčovicích (okr. Olomouc)*. In.: Přehled výzkumů 1976. Brno, Archeol. ústav ČSAV 1978, s. 43.

¹³Tato lokalita leží při okraji staré, asi 6 metrů vysoké pravobřežní terasy řeky Moravy; Tamtéž, s. 44.

ořezaného parohu a zajímavý soubor starolužické keramiky.¹⁴ Lužické objekty byly hodně poškozeny.¹⁵

Na území patřícím k Unčovicím došlo k několika archeologickým nálezům. Ty svědčí již o pravěkém osídlení těchto míst.

¹⁴ Jde o různé druhy osudí a zásobnic, z drobné keramiky tu pak byl džbánek a stříbrně tuhované tenkostěnné šálky. DOHNAL, Vít.: *Lužické a laténské sídlištní objekty v Unčovicích (okr. Olomouc)*. In.: Přehled výzkumů 1976. Brno, Archeol. ústav ČSAV 1978, s. 44.

¹⁵ Zachovaly se nám z nich jen jejich části, které vyčnívají z prostoru jámy. Díky nim lze jámu datovat do starší fáze kultury popelnicových polí. Tato jáma byla dosti rozsáhlá a dala se tedy využívat k různým sídlištním účelům.; Tamtéž, s. 44.

6. Vývoj Unčovic do roku 1546.

První doloženou majitelkou obce Unčovice byla dle zápisu v olomouckých zemských deskách roku 1349 Jitka z Wildenberka. Tato žena byla manželkou Čenka Ptáčka z Lipého a Sloupu.¹⁶

Čeněk Ptáček z Pirkštejna byl zřejmě synovcem Jindřicha z Lipé, proslulého vůdce české šlechty. Svatbou s dcerou Půty z Wildenberka získal nové statky na Moravě. Jitka z Wildenberka je v pramenech poprvé zmíněna v roce 1348. Jde o odkaz na záduší za jejího otce Půtu, 5 hřiven platu v Ješově dominikánském klášteře u sv. Michala v Brně a dalších 5 hřiven platu v Ješově klášteře u sv. Kateřiny v Olomouci.¹⁷

Oba manžele, Jitku a Čenka, zmiňuje Ješek Ptáček jako své rodiče. Až u tohoto jejich syna je poprvé doloženo přízvisko Ptáček.¹⁸

Jako vdova dala Jitka ze svého jmění připsat 200 hřiven svému synovi Ješkovi Ptáčkovi. Řádu dominikánů odkazuje finance za péči o jejího otce Půtu a také nějaké peníze odkazuje kostelu sv. Kateřiny v Olomouci.¹⁹ Jitka po smrti svého otce Půty vzala k sobě do Unčovic svoji starou matku Zdeňku. Společně byly nazývány dobročinnými sestrami, jak již dokládají zmíněné Jitčiny finanční odkazy.²⁰

¹⁶ CHYTIL, Josef (ed.): *Die Landtafel des Markgrafthümes Mähren: auf Kosten vieler Mitglieder des begüterten Erbaldes diesel Landes. Text der Olmützer Cuda.* Brünn 1856, s. 6, č. 145.

¹⁷ ŠANDERA, Martin: *Hynce Ptáček z Pirkštejna. Opomíjený vítěz husitské revoluce.* Praha 2011, s. 10.

¹⁸ Tamtéž, s. 10.

¹⁹ CHYTIL, Josef (ed.): *Die Landtafel des Markgrafthümes Mähren: auf Kosten vieler Mitglieder des begüterten Erbaldes diesel Landes. Text der Olmützer Cuda.* Brünn 1856, s. 6, č. 145.

²⁰ PINKAVA, Viktor: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Litovelský okres.* Brno 1903, s. 293.

V roce 1351 dala Jitka z Mezie dědičně svůj majetek Jitce z Unčovic. Tomuto majetkovému převodu dal svolení i bratr Jitky z Mezie Maršík.²¹ Od této doby patřila pod unčovické panství část Mezie.

O dva roky později darovala Jitka z Unčovic dvůr v Mezičích své dceři Čeňce. Případnout jí měl až po Jitčině smrti.²² Roku 1356 Jitka z Unčovic vstoupila do spolku se svým synem Ješkem Ptáčkem.²³

V roce 1365 Ješek Ptáček určuje, kdo se stane poručníky jeho dětí po jeho smrti. Měli se jimi stát Jindřich z Bítova, Vilém z Kunštátu a Jan z Meziříče.²⁴

V roce 1361 Jitka z Wildenberka darovala chudobinci sv. Ducha v Litovli Špitálský mlýn. Zemřela patrně před rokem 1369.²⁵ Ješek Ptáček po její smrti přebírá správu Unčovic. Jeho správa však neměla dlouhého trvání, neboť zřejmě asi roku 1371 umírá. Zboží na Unčovicích přebírá do spravování jeho starší syn Michal. To pouze do zletilosti mladšího bratra Jana Ptáčka.²⁶

Roku 1368 koupil Michal z Unčovic od Jenčíka z Věžek jeho dvůr ve Věžkách se vším, co k němu náleželo jakožto dědičný majetek.²⁷

Roku 1381 prodal olomoucký měšťan Jan Zeller Michalovi z Unčovic a jeho ženě Evě dvůr, hospodu a grunt se vším příslušenstvím, s plným právem a vlastnictvím v Kožušanech. Zeller si tam pro sebe nic neponechal.²⁸

Moravský markrabě Jošt ve svém listě souhlasil s tím, aby Jindřich starší z Lipé a jeho synové Hynce, Hanuš a Čeněk vstoupili s Janem Ptáčkem z Pirkštejna do společenství nad jeho statky, unčovickou tvrzí a vesnicí, vesnicí Březovou

²¹ CHYTIL, Josef (ed.): *Die Landtafel des Markgrafhümes Mähren: auf Kosten vieler Mitglieder des begüterten Erbaldes diesel Landes. Text der Olmützer Cuda.* Brünn 1856, s. 9, č. 206.

²² Tamtéž, s. 14, č. 289.

²³ Tamtéž, s. 22, č. 440.

²⁴ Tamtéž, s. 39, č. 794.

²⁵ PINKAVA, Viktor: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Litovelský okres.* Brno 1903, s. 293.

²⁶ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Unčovice, inv. č. 35, s. 23.

²⁷ CHYTIL, Josef (ed.): *Die Landtafel des Markgrafhümes Mähren: auf Kosten vieler Mitglieder des begüterten Erbaldes diesel Landes. Text der Olmützer Cuda.* Brünn 1856, s. 49, č. 988.

²⁸ Tamtéž, s. 130, č. 120.

s mlýnem, majetkem v Ješově a vsí Mezice se vším, co k nim patří. Toto uzavřené společenství mělo trvat do doby dovršení plnoletosti Jana Ptáčka.²⁹

Ženou Jana Ptáčka se stala Jitka z Kunštátu,³⁰ dcera Erharta staršího z Kunštátu a Jitky z Meziříčí. Díky tomuto sňatku rozšířil Jan své državy na Moravě. Jitka mu porodila syna Hynce,³¹ v budoucnu přezdívaného „východočeského krále“ a neúnavného organizátora české politické scény, předchůdce husitského krále Jiřího z Poděbrad.³²

Roku 1408 Jan Ptáček pojistil své manželce Jitce věno ve výši 1000 kop pražských grošů nad vesnicemi a statky.³³ Jednalo se o vesnice Unčovice, Březové a Mezice se vším, co k nim náleželo. Pokud by se přeci jen nepodařilo takto pokrýt slíbenou sumu, byl Ptáček připraven vzniklý schodek doplnit na jiných svých moravských statcích.³⁴

Jan velice často pobýval mimo své statky. Důvodem byla jeho účast na různých státnických záležitostech. Unčovice tak během své nepřítomnosti svěřil do správy purkrabímu Ondřeji z Kunína. Ten tvrz a celou ves bránil například proti nájezdům Heralta Pušky z Kunína, který „na zboží škodu učinil bráním, jímáním, šacováním beze všeho práva mocí svů a nemaje k němu žádné viny.“³⁵

²⁹ CHYTIL, Josef: *Die Landtafel des Markgrafthümes Mähren: auf Kosten vieler Mitglieder des begüterten Erbaldes diesel Landes. Text der Olmützer Cuda.* Brünn 1856, s. 220, č. 746.

³⁰ HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země moravskoslezské.* Brno 1938, s. 476.

³¹ ŠANDERA, Martin: *Hynce Ptáček z Pirkštejna. Opomíjený vítěz husitské revoluce.* Praha 2011, s. 12; Rok, kdy se Hynce Ptáček narodil, se přesně neví. Některými badateli je uváděn rok 1404.

³² Tamtéž, s. 12.

³³ Tamtéž, s. 14. Stejně jako u jeho otce neznáme datum úmrtí Jana Ptáčka, ani příčinu jeho smrti. Dle tradice byl pohřben v Ratajích, v kostele sv. Matouše. Jeho vdova Jitka z Kunštátu se znovu vdala. Jejím druhým mužem se stal Jan Janovský ze Soutic.

³⁴ CHYTIL, Josef: *Die Landtafel des Markgrafthümes Mähren: auf Kosten vieler Mitglieder des begüterten Erbaldes diesel Landes. Text der Olmützer Cuda.* Brünn 1856, s. 278, č. 623.

³⁵ BRANDL, Vincent (ed.): *Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕuhonné a nálezové.* I. Brno 1872, s. 352, č. 1022.

Janův syn Hynce ve 20. letech 15. století vstupuje do politiky. Stal se hlavním dědicem rodového majetku.³⁶ Hynceho manželkou se stala Anna, dcera Oldřicha Vaváka z Hradce a Markéty z Kravař, která byla příbuznou Menharta z Hradce a zároveň dočasnou svěřenkou. Za vlády Zikmunka Lucemburského zastával Hynce Ptáček úřad nejvyššího hofmistra.³⁷ Hynce neúnavně celé roky organizoval děje na české politické scéně.

V posledních dnech svého života k sobě dal povolat Jana Čabelického ze Soutic a svěřil mu poručnictví nad svými potomky a správou jejich majetku. 27. srpna 1444 vydechl naposledy. Jeho tělo je uloženo v kostele sv. Matouše v Ratajích. Jeho smrtí vymřel rod Ptáčků z Pirkštejna po meči.³⁸ V pramenech je dochována jen jedna jeho dcera, Markéta. Ta byla v roce 1459 nebo 1463 provdána za syna Jiřího z Poděbrad, tou dobou již českého krále, Viktorína.³⁹

Po smrti pána z Pirkštejna má Unčovice v držení Milota z Tvorkova. Milota vydal v listopadu 1445 listinu, jež je zachována ve vidimu z roku 1604. V ní praví, že jakožto pán unčovického panství prodal obyvatelům této obce právo odúmrti. „*Já, Milota z Tvorkova seděním v Němčicích, pravý dědic panství hončovského, vyznávám tímto listem obecně přede všemi, kdož jej čísti neb čtoucí slyšeti budou, že patřiv v stavičnost poslušenství vsi obce, Hunčovického panství pro lepší opravu lidsků té obce, prodal jsem jim odmrtné právo, kteréhož jsem měl na tom panství od sebe i od svých erbov i potom budoucích svých ročně za čtyřicet hřiven grošův dobrých, kteréž peníze svrchupsané obce již jsou dali a zaplatili hotovými penězi.*“⁴⁰

Manželkou Miloty z Tvorkova se stala Eliška, na kterou po smrti otce přešel statek Letovice. Milota na ni roku 1447 převádí držení jeho dědičných statků, tvrze a

³⁶ ŠANDERA, Martin.: *Hynce Ptáček z Pirkštejna. Opomíjený vítěz husitské revoluce*. Praha 2011, s. 14.

³⁷ Ptáček tak přijímal u dvora hosty a cizí vyslance, u dvora pořádal slavnosti a ceremonie. Zastával jeden z nejdůležitějších zemských úřadů.; Tamtéž, s. 21-36.

³⁸ Tamtéž, s. 125.

³⁹ Tamtéž, s. 144-147.

⁴⁰ SOkA Olomouc, fond Archiv města Olomouce, Listiny, inv.č. 1225.

vsi Unčovice, vesnice Březové a část Mezic. Převod majetku potvrdili Pertold z Lipé, nejvyšší maršálek českého království a Jindřich z Lipé.⁴¹

Roku 1480 přijímá Eliška z Ronova na Unčovice do pravého spolku své dva syny, Pertolda a Jiříka z Tvorkova. Přijímá je na všechno, na co ona má právo nebo míti bude. Dále ustanovuje pravidla pro situaci, že by se její synové převzetí statku nedožili. Pak má být do spolku na Unčovice přijata její dcera Machna z Tvorkova.⁴²

Roku 1490 je do moravských desek zapsán další zápis, ve kterém Markéta z Vranova přijímá svého manžela Pertolda na svůj statek. „*Margreta z Vranova přijímá na pravý spolek na Hončovice, i což k tomu přísluší, k čemuž právo má, Pertulta z Tvorkova, manžela svého, i na to, což má neb jmíti bude.*“⁴³

Následující změna majitele obce je učiněna již o dva roky později. Roku 1492. Na základě vkladu do zemských desk se dle přání Pertolta z Tvorkova stávají Čeněk a Jan starší, Znata a Tas, bratři z Lomnice, majiteli panství. Pertolt jim dědičně přenechává ves Unčovice s dvorem a pustou tvrzí, ves Březovou s mlýnem a část Mezic, jenž měl ve správě. To vše samozřejmě novým majitelům připadlo se všemi tamními obyvateli a polnostmi a platy z majetku pocházejícími.⁴⁴

Ještě téhož roku dostává majetek dalšího vlastníka. Čeněk, Jan starší, Znata a Tas, bratři z Lomnice nabytý majetek obratem prodávají dál. Zpustlá tvrz se vsí Unčovice, s Mezicemi a Březovou se stává opět majetkem Markéty z Vranova a jejího manžela, Pertolta z Tvorkova.⁴⁵

Jako další majitelka je zmíněna Magdalena z Lomnice, jenž v zápise v zemských deskách odkazuje svému manželovi a svým dětem svůj majetek, jehož součástí je i vesnice Unčovice. „*Mandalena z Lompnice Heraltovi z Kunštátu, manželu svému, a dědicóm jeho tvrz Hončovice se vsí, s mlýnem, ves Březové, v Mezicích VII člověků, kteříš k tomu panství příslušejí, s dvory,....., s jezery i se*

⁴¹ *Výňatek z paměti obce Unčovic-Březové.* Holešov na Moravě 1931, s. 7.

⁴² MATĚJEK, Franříšek (ed.): *Moravské zemské desky 1480-1566. II. Kraj Olomoucký.* Brno 1948, s. 5, č. 5.

⁴³ Tamtéž, s. 45, č. 21.

⁴⁴ Tamtéž, s. 69, č. 51.

⁴⁵ Tamtéž, s. 72, č. 71.

*vším plným právem, panstvím a příslušenstvím, jakož to zboží svrchupsané od starodávna v svých mezích a hranicích zvláště záleží a jest vymezeno, nic sobě ani svým erbóm, ani budoucím potomkóm práva, panství ani kterého vlastnictví nezachovávaje ani pozostavuje, než to všecko, jakož se svrchu píše jim ku pravému jich dědičnému jmění, držení a požívání ve dsky vkládám a vpisuji.*⁴⁶ Zápis byl proveden roku 1499.

Téhož roku, během velmi krátké doby je majetek převeden na dalšího majitele. Heralt z Kunštátu nechal své nedávno získané statky vepsat do moravských desk zemských ve prospěch Hanuše Haugvice.⁴⁷ Tak se majiteli Unčovic stávají Haugvicové, poslední páni před prodejem vsi městu Olomouci.

Majitelem obce, jenž se v souvislosti s další existencí Unčovic silně vepsal do mysli jejich obyvatel, byl Václav Haugvic z Biskupic. Před tím, než své zboží prodal do správy olomouckého panství, uzavřel s obyvateli dohodu. Jednalo se o upravení roboty zdejších poddaných.

Václav Haugvic vyhověl žádosti obyvatel obcí Unčovice, Březové a Mezic a v listině z 1. března 1546 oznamuje, že na základě výše zmíněné příčiny, převádí vsím Unčovice, Březové a Mezice na plat roboty i naturální dávku z unčovického dvora a povoluje jim jeho užívání. Obyvatelům Březové přenechal za plat svou polovinu řeky Moravy a Unčovicím odstoupil louky a také kus lesa k vyklučení.⁴⁸

Listina Václava Haugwicze z Biskupic z 1.3.1546 praví, že šlechtický majitel vsi Unčovice vyměnil robotu zdejších poddaných za plat: *„Václav Haugvicz z Biskupic a na Bauzové i se svými erby a potomky pan a dědic panství Bauzovského a Honczowského, známo činím listem tímto obecně tak nynějším, jakožto budoucím před nimiž by ctěn a okázán byl, zic opatrný fojt a konšelé a všichni obyvatelé Hončowicz, Březového a Mezic, kteříž tu v Mezicích mě náleží, předstupiv přede mne jako pána svého žádostivě mě prosili, abych v roboty všechny a všelijaký, kterýž jsou předkom mým i tudíž mě těch všech let předešlých časty a roztržitě činili tak aby je*

⁴⁶ MATĚJEK, František (ed.): *Moravské zemské desky 1480-1566. II. Kraj Olomoucký*. Brno 1948, s. 127, č. 94.

⁴⁷ Tamtéž, s. 127, č. 95.

⁴⁸ SOkA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, Listiny, inv. č. 1226.

*napotom činiti povinni nebyli, než plat slušnej za ty a takový roboty všelijaký od nich abych přijal.*⁴⁹

Pro pochopení dalšího vývoje v obci je nutné znát i pokračování listiny: „*Za druhý: Abych jim dvůr svůj blíž Hončovic ležící, z kteréhož jsou těchto let pomínuých ospy dávali, dědičně dal, tak aby napotom mě erbem ani budoucím potomkům mým, těch ospů dávati nebyli, než plat peněžitěj, a týhož dvoru jako svého vlastního užívali.*“⁵⁰

„*Za třetí: Jsem od Březovských poddaných svejch žádostivě prošen, abych jim řeky Moravy půl to což mně náleží i jiné řeky všecky a všelijaký k Hončovicím náleící, kterýž jsou předkové moji i já drželi a užívali pod plat pustil.*“⁵¹

„*Za čtvrtý: Mě obyvateli vsi Hončovic prosili, abych jim luku svou na chrastavym pod plat pustil a k tomu taky kus lesů, aby sobě tech luk přidělati mohli, přidal. A já, znamenav jich ustavičnou k sobě prosbu i žádost, i to u sebe rozvažujíc, ze skrze tak častý a mnohý roboty, kterýž jsou předkom sejm a mně činili, mě s malým užítkem a s jich záhubou bejti, i nechtíc aby skrze mě dědinám svrchu psanejm se všem umenšovalo, nýbrž aby raděj více v živnostech svých se rozmáhali a rostli.*“⁵²

Václav Haugvic se rozhodl, že jeho poddaní budou povinni jen tou robotou, kterou dále v listině stanoví. Další robota, která tu není stanovená, se po jeho poddaných chtít nemá.⁵³

Určení pozůstalých robot je vyjmenováno následovně. Každý rolník v Unčovicích a Mezicích má z každého půllánu přivézt tři vozy dřeva k rybníku. Každý podsedeck ze zmiňovaných třech vesnic má robotovat pěšky do roka pět dní. Dále Haugvic pouští ze svého užívání dvůr v Unčovicích a dává ho do užívání obyvatelům vsí Unčovic a Mezic. Za to mají v době vánoc dávat plat 20 zl. a 12 bílých grošů. (1 zl. = 60 krejcarům = 24 bílým grošům). Dále měli poddaní platit 2,5

⁴⁹ SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, Listiny, inv. č. 1226.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

zl. na sv. Martina za to, že jim dědičně přenechal požadovanou louku a kus lesa. Za všechny roboty, ze kterých je Václav Haugvic z Biskupic zprostil, mají poddaní třech vsí zaplatit každý rok na sv. Martina částku 21 zl. 10 grošů a jednu kopy slepic.⁵⁴

Závěrem se Václav Haugvic zavazuje za své potomky a následovníky co by majitele panství, že obyvatelům Unčovic nebudou přidávány navíc žádné roboty, než které byly jím stanoveny. *„Co se dotýká těch, kterých jména v tomto listě zejména vepsána jsou, slibuji s erby a potomky svými obyvatelům dědin svrchupsaných mimo počet dní v tomto listě položených, žádné roboty k zámku tomuto ani jinam žádným vymyšleným způsobem, kteréž by lidská lest vymysleti mohla nepotahovali, nyní a na budoucí časy věčné.“*⁵⁵

Roku 1546 Václav Haugvic z Biskupic prodal městu Olomouci vesnici Unčovice, stejně jako dalších několik vsí, to celé za 8650 kop grošů.⁵⁶

Václav Haugvic z Biskupic tak uzavírá řadu šlechtických majitelů Unčovic. Ta byla zahájena první dochovanou zmínkou o majitelce obce Jitce z Wildenberka z roku 1349. Jitka užívala Unčovice jako své vdovské sídlo. O téměř dvě stě let později se Unčovice dostávají do správy olomouckého panství. V tu dobu již mají oproti ostatním vesnicím patřícím pod toto panství speciální postavení, smlouvou uzavřenou s Václavem Haugvicem jim totiž byly roboty (až na pár výjimek) i naturální dávka z unčovického dvora převedeny na plat.

⁵⁴ SOkA Olomouc- fond Archiv města Olomouc, Listiny, inv. č. 1226.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ SOkA Olomouc, fond: Archiv města Olomouc, Listiny, inv. č. 675.

7. Unčovice v letech 1546-1848.

7.1. Postavení Unčovic v rámci panství města Olomouce.

Novou unčovickou vrchností se roku 1546 stalo město Olomouc. Panství města Olomouce tvořilo dvacet tři poddanských vesnic (Blatec, Nemilany, Kyselov, Novosady, Hněvotín, Luběnice, Křelov, Horka, Sedlisko, Skrbeň, Hynkov, Mezice, Unčovice, Březové, Dubčany, Cholína, Grygov, Holice, Bystrovany, Dědinka (Nový Svět), Bělidla, Hlušovice, Moravská Loděnice) a dvě olomoucká předměstí (Německý Povel a Nová Ulice).⁵⁷

Obce Unčovice, Březové a díl Mezic se staly v rámci majetků patřících městu Olomouci výjimečné. Unčovice, Mezice a Březové se totiž vykoupily z orních robot pravidelným ročním platem už v roce 1546.

Ve druhé polovině 16. století začalo město Olomouc zakládat dvory a rybníky na území svého panství.⁵⁸ Rybník se nacházel i v blízkosti Unčovic. Z prodeje ryb, chovaných v mnoha rybnících, jež nakonec panství mělo, plynuly do rozpočtu panství velké sumy. O tom, že chov ryb a jejich prodej byl výhodný, svědčí i údaj z roku 1550, kdy se za kapry získalo 1944 zl. a 13 gr. Náklady na jejich chov však činily pouze částku 138 zl. a 13 gr.⁵⁹

23. září 1552 byla uzavřena smlouva mezi purkmistrem a radou města Olomouce a purkmistrem a radou města Litovle. Olomouc totiž nechala dolní unčovický rybník, který se nacházel pod tvrzí, rozšířit a na základě toho tam

⁵⁷ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 17-18.

⁵⁸ Tamtéž, s. 30-31; První dvůr na panství města Olomouce byl založen v obci Grygov a to v roce 1570. Dále byl dvůr založen ve Skrbeni, na Bělidlech, v Blatci, v Horce atd.

⁵⁹Tamtéž, s. 30-33.

postavila novou hráz, kolem onoho zvětšeného rybníka. Ta zasahovala na pozemek poddaných ze vsi Mezic.⁶⁰

Olomouc se tedy rozhodla nahradit zabraný pozemek. Jako náhradu poskytla poškozeným obyvatelům Mezic své pole patřící k unčovickému statku. A otázka nyní oploceného pozemku kapitulních lidí s Mezic byla vyřešena tak, že město Olomouc se zavázalo k tomu, že se o toto místo budou starat tak, aby tam mohl chodit dobytek dotčených mezických lidí.⁶¹

Výše roboty záležela na poměru mezi vrchnostenským hospodářstvím a množstvím poddaných. Pokud bylo hospodářství hodně a poddaných málo, pak byla robota velká. V polovině 16. století neměla Olomouc v držení více větších dvorů a tak obyvatelům Unčovic, Mezic a Březového byly ponechány roboty v nezměněné podobě podle jejich dřívějšího ustanovení minulým vlastníkem těchto vsí, Václavem Haugvicem z Biskupic.⁶²

I poddaní z Dubčan měli robotu ulehčenou. Oproti Unčovickým, Mezickým a Březovským ale jejich výhoda byla platná jen do odvolání. Určitý přelom pro všechny poddané znamenal rok 1570. Od toho roku se přestaly platit práce na lukách. Platilo se už jen mlácení, lámání kamene, dělání dříví, opravy strží a splavů. Zbylé práce se začaly konat jakožto robota. Po založení dvora v Grygově, kde se robota konala jen na rybnících a poddaní byli povinni se zúčastnit žní, senosečí a tlačení oleje, byly v letech 1592-1606 založeny další dvory. S tímto novým zakládáním postupně přibývalo i roboty. Stále však olomoucká vrchnost ještě povolovala, aby sedláci z některých vesnic platili místo roboty robotní plat. Výše tohoto platu činila 1 zl. za půllán.⁶³

U dvora ve Skrbeni bylo velké množství roboty. Nebylo tu dost potahů a sedláci ze Skrbeně a Choliny museli zajišťovat dovoz dříví do místního pivovaru. K této robotě byli přibráni i robotníci z Unčovic, ačkoliv platili stálý robotní plat.⁶⁴

⁶⁰ SOKA Olomouc, fond Archiv města Litovel, Listiny, inv.č. 80.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 35.

⁶³ Tamtéž, s. 36-37.

⁶⁴ Tamtéž, s. 37-38.

Na konci 16. století se počet robot sice zvyšoval, jejich vykonávání však nebylo pravidelné. Jednalo se spíše o práci závislou na její potřebě. Na začátku následujícího století ale vzrůstá nespokojenost poddaných s požadovanými robotami. Dochází tak ke sporům s vrchností a selským bouřím.

7.2. Spor o robotu a selské bouře v letech 1604-1612.

Počátek tohoto sporu musíme hledat ve smlouvě uzavřené roku 1604. Zde se uzavírá dohoda mezi opatem a konventem kláštera Hradiska a mezi purkmistrem a radou města Olomouce o směně obyvatel dvou vsí.⁶⁵

Dle zmíněné listiny z 28. července 1604 mělo dojít ke směně patnácti lidí z Hejčína, patřících pod klášter Hradisko, za čtrnáct lidí bydlících v Mezicích, které by poskytlo k výměně město Olomouc.⁶⁶ Touto směnou by ale poddaní z Mezic museli přistoupit k plným robotám. Tím by přišli o privilegium, udělené jim ještě Václavem Haugvicem z Biskupic, které jim zaručovalo trvalé vyplacení z těchto robot.⁶⁷

Místní obyvatelé však o toto privilegium, jež je zvýhodňovalo nad ostatními vesnicemi, nechtěli přijít. Ti mezičtí obyvatelé, kteří měli nyní spadat pod klášter, se vzepřeli a nechtěli přijmout k této změně náležející roboty. Podali stížnost k zemskému hejtmanovi.⁶⁸

Stěžovali si na nespravedlnost na nich učiněnou, když je olomoucká vrchnost odtrhla od jim spřízněných vesnic Unčovic a Březové. Těmto byly ponechány roboty dle dřívějšího ujednání s Václavem Haugvicem z Biskupic. Čtrnáct lidem, které směnila olomoucká vrchnost s opatem kláštera Hradiště, však měla být tato práva upřena. Byli by povinni zastávat úplné roboty. Město Olomouc s nimi jednat

⁶⁵ SOKA Olomouc, fond: Archiv obce Olomouc, Listiny, inv.č. 1224.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 39.

⁶⁸ Tamtéž, s. 39.

nechtělo a tak je odkázalo na úřad podkomořího. Podkomořský úřad byl představeným královských měst.⁶⁹

Do vzniklého sporu se dostaly i Unčovice a Březové, jelikož dotčené privilegium se týkalo i jejich zájmů. Do vedení odboje se postavil Jídek (Jiljí) Vrtil, unčovický sedlák. Vrtil vzpouru zahájil a ostatní vyzval k následování. Vyvolaný odpor však dlouho nevydržel. Zemský hejtman se za Vrtila přimluvil. Byla mu tak udělena milost a nebyl vypovězen ze statků. Místní obyvatelé se za něj museli zaručit pod ztrátou hrdla a statků. 26. února 1610 se na radnici v Olomouci všichni, kdo se za vůdce povstání zaručili, podepsali. Byli jimi: za Unčovice- Tomáš Havlů, Tomáš Horčička, Matouš Plechta, Ondra Haněj, Vávra Švestka, Říha Valehrach, Staněk Kranech, Valenta Kotálek, Jan Krejčí, Vávra Zbořel (Zbořil), Bartoň Theka(?), Vítek Koudelka, Bláha Neděle, Jan Dobyta (Dopita) a Jura Jandásek; za Březové- Tomáš Kapperle; za Mezice- Šimon Vohéřal.⁷⁰

20. ledna 1612 přinesli Unčovičtí své privilegium na jednání před zemským podkomořím. Podkomořího zastupoval na tomto stání jeho náměstek Karel Haugvic z Biskupic. Třetím členem jednání byl Vilém Munka z Ivančic, prokurátor markrabství moravského. Dále se zúčastnili pánové menšího práva zemského.⁷¹ Olomoučtí tvrdili, že vesnice koupili s robotami. Tak to také vešlo do zemských desk. Obdarování od Václava Haugvice se popřít nedalo. Poukazovali však na fakt, že Unčovští do roku 1604 všechny roboty konali a tím se v mnoha letech z obdarování vyvedli a přišli tak o své právo. Předchozí tvrzení však nebylo úplně pravdivé. V tom samém roce se při chystané směně obyvatel Mezic s opatem kláštera Hradiště město samo obávalo, aby Mezičtí na zvýšené roboty přistoupili. Rozsudek byl nejprve nazýván smlouvou a následně transakcí. Dle tohoto rozsudku jsou Unčovičtí povinni dělat různé roboty k stavení a to jak k unčovické tvrzi, mlýnům, dvorům, stavům při řekách i rybnících, tak i k radnici města Olomouce, jelikož stejně tak jsou povinni i ostatní poddaní v zemi.⁷²

⁶⁹ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 39.

⁷⁰ Tamtéž, s. 39-40.

⁷¹ Tamtéž, s. 40.

⁷² Tamtéž, s. 40.

Následně mají poddaní z Unčovic povinnost roboty k rybníkům. Tato povinnost se vztahovala pouze k unčovickým rybníkům. Do Olomouce měli vozit ryby, za to jim mělo být vypláceno po 12 groších bílých. Také měli čistit příkopy, ale jen při starých a ne nových rybnících. Dále měli opravovat strže na řece Moravě a říčce Kladníku. Měli vozit huntiny a mostnice od pily v Březové do města k opravování mostů a k jiným městským potřebám, také dříví z březovských lesů a vápenici, k městským cihelnám, k obecnímu stavení a opravám města, zahradníci měli nasekat dříví. Byli také povinni se postarat o louku za Březovou, za to jim měla vrchnost vyplácet ročně 50 grošů bílých. I z honů neměli býti vyjmuti.⁷³

Tímto dostaly Unčovice větší rozsah robot, než které si ujednaly v roce 1546 s Václavem Haugvicem z Biskupic. Na výšce roboty, na kterou Unčovičtí nově přistoupili, je vidět, jak se celkově před Bílou horou zvedla robota.

7.3. Období mezi selskými bouřemi.

V letech 1642-1650 bylo město Olomouc obsazeno Švédy. Ti sem přišli v poslední etapě třicetileté války, válce švédsko-francouzské probíhající v letech 1635-1648. Okupace města měla negativní dopad na vesnice, které městu patřily. Byly švédskými vojsky zpustošeny a mnoho obyvatel se rozuteklo. Po skončení války se obyvatelé začali postupně vracet.⁷⁴

Novou osobou v životě statků, patřících pod panství, byl královský rychtář. Měl funkci inspektora a vrchního pána nad statky. Na statky mu pomáhali dohlížet dva zvolení členové z městské rady. Dozor nad dvory a robotníky měl purkrabí.⁷⁵

Pět let po odchodu Švédů se výše příjmů ze statků vyšplhala na třetinu toho, kolik činily před Bílou horou. Robota na rybnících se začala považovat za všeobecně

⁷³ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 41.

⁷⁴ SCHULZ, Jindřich a kol.: *Dějiny Olomouce. I*. Olomouc 2009, s. 383; Dle lánových rejstříků olomouckého kraje z let 1675-1678 se v Unčovicích v té době nacházelo celkem devět starých poustek, usedlostí, které spustly za třicetileté války a pustými zůstaly. MATĚJEK, F. (ed.): *Lánové rejstříky Olomouckého kraje z let 1675-1678*. Olomouc 1994, s. 53.

⁷⁵SCHULZ, Jindřich a kol.: *Dějiny Olomouce. I*. Olomouc 2009, s. 384.

povinnou, dále pak měli všichni sedláci povinnost vozit dříví z Huzové. Poddaní z Unčovic, Mezic a Choliny měli na starosti těžkou robotu, která spočívala ve vytahování klád z lesa a jejich následném vození na pilu v Březové. Dále měli zahradníci ze vsí Unčovic, Mezic a Březové na starosti kácení kmenů a museli také pomáhat při navalování klád na pilu.⁷⁶

Jedinou placenou robotou byla robota poddaných z Huzové, kteří se z robot vykoupli už v 16. století. Bylo tak zapomenuto na smlouvu, uzavřenou roku 1612, o tom, že Unčovičtí by měli také dostávat mzdu. Robotou, za kterou měli mít zaplaceno, bylo vození lejt s rybami do města a sekání louky za Březovou. Velkým zatížením pro sedláky z Unčovic byly daleké fůry, které museli vykonávat jakožto robotu. Do vydání prvního robotního patentu v roce 1680 měli poddaní robot opravdu mnoho. Ještě však nebyla stanovena žádná pravidelnost. Do roku 1680 však nepřesahovala týdenní robota délku dvou dní.⁷⁷

Vydáním nového robotního patentu se délka roboty za týden zvýšila. Nyní se měla konat tři dny v týdnu. Tento patent byl vydán pouze pro Čechy, přesto se jím řídili i na Moravě, včetně olomoucké vrchnosti. Podle dochovaných protokolů se pravidelná třídní robota vykonávala většinou v pondělí, úterý a středu. Stávaly se i výjimky, kdy se robota za týden zmenšila na dva dny, nebo zase vzrostla na čtyři, pět nebo šest dní za týden. Jen obyvatelé Unčovic, Mezic a Březové mají týdenní robotu dlouhou maximálně dva dny, to díky transakci provedené v roce 1612.⁷⁸

V letech 1679-1683 proběhla vzpoura sedláků z Unčovic. Důvodem bylo navyšování roboty nad stanovené dva dny v týdnu.

7.4. Vzpoura obyvatel Unčovic v letech 1679-1683

Olomoucká vrchnost po třicetileté válce přidávala poddaným stále více roboty. Počet robotních dní překračoval ujednaný počet dvou robotních dnů v týdnu z roku 1612. Poddaní byli navíc zatěžováni povinnostmi dalekých fůr do Huzové. Z

⁷⁶ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 44-47.

⁷⁷ Tamtéž, s. 48-50.

⁷⁸ Tamtéž, s. 50-51.

původních tří rybníků v Unčovicích už po třicetileté válce zbyly jenom dva⁷⁹ a vrchnost se tedy snažila Unčovickým robot přidat a zatížit je ještě víc oproti transakci z roku 1612. Poddaní vydrželi navyšování robot až do roku 1679.⁸⁰

Počáteční impuls ke zrození dalšího sporu Unčovických s olomouckou vrchností byl dán na svatbě syna rychtáře Unčovic Václava Valihracha (jinak Hambálka), Václava. Ten se ženil se dcerou fojta z Újezda. Na svatební hostině se otec nevěsty zmínil o výhře sporu jejich vesnice s vrchností o roboty. Mladý Václav Hambálek dostal tip na zkušeného advokáta, jenž jim v soudním sporu zajistil výhru. Byl jím advokát Sabbatin z Brna.⁸¹

Když se Valihrach vrátil domů do Unčovic, svolal obecní hromadu a vše jim oznámil. Václav Valihrach a Jura Soběhrd ostatním shromážděným přečetli privilegium, jež jim udělil Václav Haugvic z Biskupic. Chtěli se dohodnout, zda se tedy budou tohoto privilegia dovolávat, nebo ne. Soběhrd i Hambálek byli jasně rozhodnutí pro dovolávání se a vesničánům vyhrožovali, že kdo nepůjde s nimi, toho z obce vyženou. Obecní hromada se nakonec shodla na boji za privilegia, která jim náležela.

Václav Hambálek starší s doprovodem Martina Staroštika a Martina Mazálka se tedy vydal do Brna známého advokáta hledat.⁸² Tam nepochodili. Po příjezdu do Unčovic se dozvěděli, že advokát Sabbatin právě pobývá na Bouzově, vydali se ho tedy hned navštívit. Po prohlédnutí starých pergamenů, jež mu Unčovičtí předložili, jim sdělil, že mají ve sporu s vrchností šanci vyhrát. Následovalo pak shromáždění poškozených obyvatel vesnic a advokáta u rychtáře Hambálka. Zde bylo s konečnou platností rozhodnuto, že Unčovice, Mezice a Březové půjdou do sporu se svou vrchností a budou požadovat navrácení starých privilegií. Všichni zúčastnění museli

⁷⁹ Po třicetileté válce došlo k úpadku rybníkářství a tak došlo k tomu, že byl jeden z unčovických rybníků zcela zrušen. *Výňatek z paměti obce Unčovic-Březové*, Holešov na Moravě 1931, s. 27.

⁸⁰ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 52-52; *Výňatek z paměti obce Unčovic-Březové*, Holešov na Moravě 1931, s. 27.

⁸¹ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Unčovic, inv. č. 35, s. 141-142.

⁸² NEŠPOR, Václav: *Pozdvižení Unčovic, Březového a Mezic proti vrchnosti olomoucké v letech 1679- 1683*. In: *Časopis Vlasteneckého spolku musejního*, 44, 1931, I. oddíl duchovědný, s. 116.

závěrem podepsat protokol o tom, že od zítřejšího dne přestanou plnit roboty a platit všechny dávky.⁸³

Unčovičtí, Mezičtí a Březovští se tedy rozhodli znovu bojovat za svoje zvláštní postavení, které jim přinášelo staré privilegium, jenž měli dobře uschováno v obecní truhlici.⁸⁴

Obhájcem v tomto sporu se stal advokát Sabbatin z Brna. Zemské hejtmanství od něj 5. února 1680 obdrželo stížnost. 20. května téhož roku zasedla vyšetřovací komise, komisaři byli Řehoř Zikmund Kořinský a hrabě Maxmilián Thurn.⁸⁵ Komise rozhodla, že mají sedláci vzhledem ke svým privilegiím robotovat dva dny v týdnu bez snížení starého platu za dvorské roboty (20 zlatých). Sedláci však raději chtěli platit o 10 zlatých víc. Dvoudenní robotu v týdnu však přijmout nechtěli, nanejvýš jeden den. Odvolávali se na Haugvicovo privilegium z roku 1546.⁸⁶

17. září 1680 se se vzbouřenci znovu vyjednávalo a byl přijat kompromis. Dva dny⁸⁷ v týdnu roboty však zůstaly a to se sedlákům nelíbilo. Nechtěli se smířit s tím, že by na rozdíl od původního ujednání, kdy se z robot vyplatili, měli najednou robotovat dva dny v týdnu, což bylo jen o něco méně, než robotovali ostatní poddaní. Porovnání tedy nepřijali a rozhodli se podat stížnost k císaři. Císař vydal dva dekrety, 5. května a 30. července 1681. V závislosti na těchto dekretech vydal 28. září 1681 královský tribunál verdikt, že úmluva ze 17. září má zůstat v platnosti. Sedlákům z Unčovic se to však nelíbilo a tak dál nevykonávali žádné roboty, a to ani ty ke svým rybníkům. Až tohle byla chyba, jelikož robota k unčovickým rybníkům jim byla dána za povinnost i Václavem Haugvicem z Biskupic.⁸⁸

⁸³ SOKA Olomouc, fond Archiv obce Unčovic, inv. č. 35, s. 142-143.

⁸⁴ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 53.

⁸⁵ NEŠPOR, Václav: *Pozdvížení Unčovic, Březového a Mezičtí proti vrchnosti olomoucké v letech 1679- 1683*. In: *Časopis Vlasteneckého spolku musejního*, 44, 1931, I. oddíl duchovědný, s. 116.

⁸⁶ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 53.

⁸⁷ Každý den měla robota probíhat od slunce východu do slunce západu.

⁸⁸ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 53-54.

Magistrát tak jejich chyby při protestu využil a nechal vůdce povstání v srpnu 1681 uvěznit na hradě Špilberku. Jednalo se o devět poddaných.⁸⁹

O měsíc později byl v Unčovicích proveden vojenský zásah a pochyťání a vsazení do vězení byli další sedláci. Bylo jich celkem jedenáct. Závěrem roku Unčovičtí slíbili své podrobení rozhodnutí královského tribunálu. Věznění sedláci byli následně propuštěni.

Protesty však ještě neskončily. Utlačovaní poddaní se nechtěli vzdát svého práva. Nenastoupili tedy na robotu a odvolali se znovu k císaři. Bylo to 21. února 1682. I magistrát se nenechal zahanbit a podal stížnost na rebelující sedláky. Viněni byli z toho, že neberou vážně rozhodnutí krajského hejtmana a také, že provádějí násilnosti. V květnu 1682 totiž Unčovičtí zabilí jednoho souseda, jenž se stavěl proti nim. Dokonce se odehrávaly proskripce odpůrců z jejich středu.⁹⁰

V reakci na tuto stížnost vydal císař dekret. 5. srpna 1682 tak bylo Unčovickým dovolání zamítnuto. Protestujícím bylo doporučeno přijmout narovnání pod pohrůzkou ztráty života a hrdla. Unčovice, Mezice a Bezové však nechtěly na verdikt přistoupit. Zemské hejtmánství na jaře 1683 vyřešilo problémy s těmito poddanými tak, že do vesnic poslali vojsko a to je obsadilo. Vůdci hnutí byli zatčeni a dva z nich byli mučeni.⁹¹

Obce musely stvrdit pečetěmi prohlášení, v němž se kály za své činy: *„Pročež poznavše, my naše velké provinění a poblouznění za nás a za naše budoucí potomky, tímto listem dobrovolně a vedle zdravého rozumu časněj jmenovanej naší vrchnosti, panu purkmistrovi a radě a celej obci král. města Olomouce, skutečně slibujeme a připovídáme že tomu nadepsanému porovnaní cís. a kr. úřadu vyměření nyní a na budoucí časy ve všem zadosti učiniti a tomu nikdy víc neodporovavše se staviti ani se neopovažovati, naší mil. vrchnosti poslušni býti i všelijakého pozdvižení napotom se varovati.*“⁹²

⁸⁹ SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouce, Zlomky registratur 1426-1786 (1890), inv. č. 3356.

⁹⁰ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 54.

⁹¹ Tamtéž, s. 54; SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouce, Zlomky registratur (1546-1683), inv.č. 244, folio 6.

⁹² SOKA Olomouc, Archiv města Olomouce, Zlomky registratur 1426-1786 (1890), inv. č. 244.

Obcím byly přečteny reversy o „vysazení robot“. K tomuto usnesení dali svůj souhlas vězňové na Špilberku. Revers byl zpečetěn a podepsán i sedlákem Václavem Valihřachem, pokořeným vůdcem odboje, obhájcem selských práv.⁹³

Takto skončil druhý otevřený odpor Unčovických, Březovských a Mezických proti olomoucké vrchnosti, která se je postupem času snažila připravit o jejich práva. Další selská bouře už se u těchto vsí nekonala.

7.5. Unčovice a úprava roboty v 18. století.

V letech 1697-1703 bylo na olomouckém panství provedeno nové rozměření rolí. K tomuto novému rozměření došlo z důvodu porušení původní rovnosti lánů, k níž došlo v posledních staletích. Od jednotlivých gruntů byly odprodávány části, půlčtvrti i čtvrti, a malý rolník pak díky tomu neměl dostatečného potahu. Proto se v 17. století přistoupilo k tomu, že se roboty nepředpisovala z jednotlivých gruntů, ale vždy z počtu lánů té dané vesnice a obci se nechávalo na starosti, jak opatří sprežení. Po novém rozměření rolí byl roku 1726 založen nový urbář. V něm již jsou uvedeny roboty u každé vsi. Výjimečnou robotou mají opět Unčovice, Mezice a Březové. Robotují jen dva dny v týdnu a namísto dvorských robot odvádějí tyto vsi starorobotní plat 27 zl m. 25 kr.⁹⁴

Stížností stále neubývalo a tak bylo rozhodnuto, že se platnost robotního patentu císaře Leopolda z roku 1680 rozšíří i na Moravu. Stalo se tak 26. května 1713. Byly jím zakázány roboty v neděli a ve svátky. Dále je tu připomenuto již v prvním patentu obsažené ustanovení, že roboty se vztahují pouze na jednotlivé poddané. Nevztahovala se na celé obce. Vrchnost v Olomouci však dále pokračovala v uzavírání smluv s poddanými hromadně. Přesto však už za nevykonanou robotu neručila obec a nebyla zodpovědná za její náhradu. Nový patent tak pouze potvrdil předchozí stav.⁹⁵

⁹³NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 54-55.

⁹⁴Tamtéž, s. 70-75.

⁹⁵SCHULZ, Jindřich a kol.: *Dějiny Olomouce. 1.* Olomouc 2009, s. 384.

Bouření poddaných se však nedařilo potlačit. V roce 1717 byl tak vydán nový, druhý robotní patent pro Moravu. V této moravské verzi patentu je na štěstí pro poddané z Unčovic vynechán paragraf o propadnutí privilegií poddaných, získaných za rebelie v letech 1618-1620 nebo dříve. Privilegium Unčovic, jehož poslední smlouva pocházela z roku 1682, tak zůstalo v platnosti.⁹⁶

Nový patent upravoval možnosti poddaných podávat stížnosti. V prvním robotním patentu bylo stanoveno, že stížnosti mají poddaní zasílat krajskému hejtmanovi. Ten se buď na jejich vyřízení podílel sám, nebo je podal k vyřízení císaři. Nově bylo stanoveno, že nejdříve mají své stížnosti odevzdávat poddaní své vrchnosti, poté až na krajský úřad a dále k zemskému tribunálu. Poslední možnou instancí byl císař.⁹⁷

Ještě obsáhlejší je patent ze dne 27. ledna 1738. Odvolává sice všechny jemu předešlé patenty, sám se však od nich liší jen v podrobnostech.⁹⁸

Po dalších úpravách robotních poměrů z roku 1738 vyšly, co se týká počtu robotních dní v týdnu, opět nejlépe vsi Unčovice, Mezice a Březové. Poddaní z Unčovic měli povinnost robotovat jen dva dny v zimě a v létě, každý sedlák dvojspřežím. Nemuseli vozit hnůj a orat. Stejně tak to platilo i pro obyvatele Mezic. Noví čtvrtlánici, kteří vznikli po nové výměře v Březové, museli robotovat pouze jeden den v týdnu a to po celý rok. Konali ji také dvojspřežím. Unčovičtí, mezičtí a březovští zahradníci měli dvoudenní robotu týdně po celý rok. Domkaři a podruzi zmiňovaných vesnic měli robotu kratší. Byla stanovena na jeden den v týdnu po dobu celého roku.⁹⁹

Poddaní z Unčovic se podíleli na kácení stromů a poté společně se sedláky z Dubčan a Choliny stahovali dřevo z lesů a vozili jej do Březové na pilu.¹⁰⁰ Poddaní olomouckého panství se také museli podílet na opravách olomoucké radnice a

⁹⁶ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 75.

⁹⁷ Tamtéž, s. 76.

⁹⁸ SCHULZ, Jindřich a kol.: *Dějiny Olomouce. I.* Olomouc 2009, s. 384.

⁹⁹ NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 81.

¹⁰⁰ SCHULZ, Jindřich a kol.: *Dějiny Olomouce. I.* Olomouc 2009, s. 385.

různých jiných, městu patřících objektů. Například unčovičtí poddaní byli v roce 1682 povinni dovézt z lomu kámen na novou kašnu.¹⁰¹

Robota pro každý den byla nyní stanovena od slunce východu do slunce západu. Práce mohla trvat nejdéle deset hodin. Od tohoto času se odečítala přestávka na oběd, krmení koní. Do počtu robotních hodin byla naopak započítávána cesta do práce. Přestávka na oběd měla trvat dvě hodiny, v krátkých dnech byla zkracována na jednu hodinu. Při obžínkách se robotníkům dávalo pro osvěžení pivo. Velikost přídělů byla závislá na velikosti jednotlivých vesnic. Příděl piva se tak pohyboval mezi ½ až 2 vědry. Vrchnost v předcházejícím 16. století byla v tomto přídělů piva štedřejší a vesničané dostávali většinou celou bečku, což jsou čtyři vědra. Poddaným z Unčovic, Mezic a Březového, kteří vykonávali pěší robotu, se nedávalo pro osvěžení nic, přestože sekli nebo hrabali seno. Důvodem byl fakt, že prý nebyli povinni polními robotami.¹⁰²

Část robot začala vrchnost poddaným pronajímat za robotní plat. U každého poddaného si však část určené robotní povinnosti ponechala. Výše robotního platu se odvíjela od množství odpuštěné roboty a také závisela na druhu odpuštěné roboty. Na počátku tohoto pronajímání roboty se výše robotního platu pro sedláky pohybovala mezi 15-20 zl. ročně, po pozdějším zvýšení se plat vyšplhal až na 40 zl. Stejně zvýšení proběhlo i u zahradníků. Jejich robotní plat se na začátku pohyboval mezi 7-9 zl., následně byl zvýšen na 13 zl. i více. Ve 40. letech 18. století se začíná snižovat počet pronajímané roboty. Mezi příčiny tohoto snižování patřila i snižující se platební schopnost poddaných následkem zvyšování kontribuce.¹⁰³

Uplynulé období o letech 1546-1848 bylo naplněno jednak bouřením se unčovických poddaných proti požadované robotě, tak celkovou neustálou změnou požadovaných povinností od vrchnosti. Život poddaných nebyl jednoduchý a tak rok 1848 mohl přinést obyvatelům i vytoužené uvolnění se z těchto letitých starostí a útrap jejich předků.

¹⁰¹ SOkA Olomouc, fond Archiv města Olomouc, Zlomky registratur 1426-1786 (1890), inv. č. 2630.

¹⁰² NEŠPOR, Václav: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960, s. 82.

¹⁰³ Tamtéž, s. 83-84.

8. Unčovice v letech 1848-1918.

V letech 1848-1849 zanikl starý politický systém rakouské monarchie. Spolu s tímto zánikem začala probíhat buržoazní revoluce. Stát musel začít akceptovat princip samosprávy a zaručit buržoazii podíl na moci v daných ústavních podmínkách.¹⁰⁴

V roce 1848 se s nejdůležitějším usnesením říšského sněmu stalo usnesení o zrušení poddanství na Moravě. V důsledku těchto událostí došlo ke zhroucení starého systému patrimoniálních úřadů, vznikly úřady prvoinstanční. Postupně také docházelo k vyvazování se z poddanství. Byly zřízeny místní a okresní vyvazovací komise. Tyto byly tvořeny jak úředníky z povolání, tak i zástupci velkostatkářů a rolníků. Zemské vyvazovací komise pak stály na úrovni ostatních zemských úřadů. Podléhaly tak přímo ministerstvům, jež byla pověřena zajištěním vyvazovacích procesů.¹⁰⁵

Na otázky územní samosprávy dohlíželo ministerstvo vnitra jakožto nejvyšší instance jejích orgánů. Tzv. Stadionovo prozatímní obecní zřízení z 20. března 1848 dalo obcím první zákonnou úpravu. Základem svobodného státu se stala svobodná obec. Zákon rozdělil obce na místní, okresní a krajské. Obec se tak stala nejnižším článkem územní samosprávy. Obec měla dle Stadionova dvě působnosti, přirozenou působnost, která spočívala v obstarávání vlastních záležitostí, a působnost přenesenou, jež spočívala v obstarávání určitých veřejných záležitostí, které na obec delegoval stát.¹⁰⁶

Unčovice stejně tak jako ostatní obce byly povinny si zřídit dva obecní orgány. Širším z nich byl obecní výbor, který byl volen na tři roky, užším orgánem bylo obecní představenstvo. Představenstvo bylo voleno ze členů obecního výboru. Skládalo se ze starosty (purkmistra, obecního představeného) a alespoň dvou

¹⁰⁴ JANÁK, Jan - HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2007, s. 241-242.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 245.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 280-298.

radních, kteří plnili zástupnou a poradní funkce starosty. Ten byl výkonným orgánem.¹⁰⁷

Městu Olomouci po vyvázání občanů z poddanství zůstaly pouze lesy, dále louky a role vzniklá z rybníků, celkově v rozloze 20472 měřic. Zmíněné role a louky pak Olomouc pronajímala. Zprvu pouze po drobných částech, později od roku 1867 bylo přikročeno k pronajímání těchto pozemků velkopachtýřům. Takto byly pozemky v Unčovicích, ale i ve Skrbeni a Horce pronajaty firmě A. & H. May. Jednalo se o cukrovar v Hejčíně.¹⁰⁸

Mayové byli podnikatelé židovského původu, kteří si pronajímali velkostatky a dvory na území celé Moravy. Na Hané patřili mezi průkopníky industrializace. Na pronajatých pozemcích provozovali několik cukrovarů. Podnikatelské aktivity této rodiny zahájil ve 40. letech 19. století Abraham May z Břeclavi. V Hejčíně u Olomouce, kde sídlil cukrovar a kam se dovážely suroviny z Unčovic, provozoval nejprve palírnu a výrobu droždí, následně lihovar a již zmíněný cukrovar.¹⁰⁹

V druhé polovině 19. století proběhla první sčítání lidu. Historicky první počet obyvatelstva známe pro Unčovice z roku 1850, kdy v obci žilo 760 obyvatel. Toto číslo je však ještě poplatné pro Unčovice a osadu Březové dohromady. V roce 1869 se v obci nacházelo 474 obyvatel. Sčítání lidu dále pokračovala ve zhruba desetiletých intervalech. V období, jež přibližuje tato práce, se počet obyvatel pohyboval vždy těsně pod hranicí pěti set,¹¹⁰ při posledním sčítání, v roce 1910 počet obyvatel Unčovic dokonce dosáhl počtu 534. Počet obyvatel tak během uplynulých deseti let od předchozího sčítání v roce 1900 stoupl o 36 osob.¹¹¹

¹⁰⁷ JANÁK, J. - HLEDÍKOVÁ, Z. - DOBEŠ, J.: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2007, s. 298.

¹⁰⁸ NEŠPOR, Václav: *Dějiny města Olomouce*. Olomouc 1998, 2. vyd., s. 234.

¹⁰⁹ VIKTOŘÍK, Michael: *Osudy olomouckých sladoven a sladovnických firem v kontextu vývoje sladovnického průmyslu (od 60. let 19. století do roku 1948)*. Olomouc 2007, s. 252.

¹¹⁰ *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970*. Praha 1978, s. 846-847. V roce 1880 v Unčovicích žilo 489 obyvatel, v roce 1890 to bylo 497 obyvatel a v roce 1900 pak 498 obyvatel.

¹¹¹ *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970*. Praha 1978, s. 846-847.

Podíváme-li se ještě opětně na první sčítání obyvatel z roku 1869, je nutno říci, že první formulář vyžadoval sdělení jména a příjmení (případně predikát nebo šlechtický řád), pohlaví jedince, rok narození, náboženství, rodinný stav, název povolání nebo zaměstnání zkoumaného, jeho místo narození, příslušnost (místní nebo cizí), formulář zjišťoval momentální přítomnost popřípadě nepřítomnost jedince a možné připomínky k zápisu k dané osobě. Dále se zjišťoval druh chovaného dobytka a jeho počet.

Unčovice byly českou obcí, tudíž obyvatelstvo jiné národnosti bylo v naprosté menšině. To vyplývá i ze zmíněných protokolů ke sčítání obyvatelstva. Největší počet Němců se v Unčovicích nacházel v roce 1880, bylo to sedm obyvatel. V letech, kdy bylo provedeno sčítání v rámci rozsahu této práce o dějinách Unčovic, nebyl při sčítáních zaznamenán již žádný Němec, či jiný cizinec.¹¹²

Počet domů, stojících v Unčovicích a zaznamenaných taktéž vždy při sčítání lidu, mírně stoupal. Při prvním sčítání v roce 1869 stálo v obci 68 domů. Již při druhém sčítání roku 1880 se počet stavení navýšil o čtyři, po dalších deseti letech, roku 1890, o dalších pět domů na počet 76 domů. V roce 1900 se počet domů těsně přiblížil k osmdesátce, domů tehdy stálo v obci přesně 79. V posledním roce sčítání obyvatel, co se týká časového rozpětí této práce, v Unčovicích stálo celkem 82 stavení.¹¹³

V roce 1883 se v obci začala řešit **stavba mostní váhy** v Unčovicích. Dle zhotoveného plánu se měla nacházet poblíž státní silnice, konkrétně na parcele čís. 911/a. Žádost o povolení stavby odeslal na c. k. okresní hejtmánství Josef Starošík dne 30. srpna. Starošík jednal z pozice zástupce akcionářů litovelského cukrovaru v Unčovicích. Ti se dohodli na stavbě nové váhy, se kterou se mělo začít ihned po schválení.¹¹⁴

¹¹² BARTOŠ, Josef a kol.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*. Svazek III. Ostrava 1972.

¹¹³ *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970*. Praha 1978, s. 846-847.

¹¹⁴ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 703.

Oznámení o zamýšlené stavbě bylo c. k. okresním hejtmanstvím přijato za následujících podmínek, které byly předloženy skupině akcionářů. Směrnice stanovila vzdálenost umístění mostní dráhy od nejbližší hrany silnice, nová váha měla být umístěna tak, aby vedla rovnoběžně s osou obecní cesty, jež spojovala obec Unčovice a státní silnici. Poslední podmínkou výstavby bylo, že se nemá přikročit k výstavbě nového silničního mostu, jelikož jeden stávající je dostačující jakožto příjezdová cesta k mostní váze. Za těchto podmínek byla stavba uskutečněna.¹¹⁵

Ve druhé polovině 19. století vzniká v Unčovicích několik zemědělských družstev. Bylo to Družstvo pro chov vepřového dobytka s plemennou základnou v Unčovicích a okolí, Hospodářské družstvo pro chov hovězího dobytka v Unčovicích, Hospodářská záložna v Unčovicích, Mlékárenské družstvo v Unčovicích, Rolnická elektrárna na Březovém se sídlem v Unčovicích.

Každé živnostenské společenstvo se dle zákona skládalo ze tří orgánů. Nejširším z nich byla společenstevní hromada, ta byla složena ze všech členů společenstva oprávněných k hlasování. Dalším orgánem bylo představenstvo společenstva, které se skládalo z jeho výboru a ze starosty onoho společenstva a jeho náměstka. Třetím orgánem společenstva pak byl starosta společenstva.¹¹⁶

S příchodem učitele Juráše v roce 1867 je v obci založen **čtenářský spolek** a budoucí nadučitel se stává jeho předsedou.¹¹⁷ Mimo pořizování samotných knih se členové čtenářského spolku začali v chladných zimních měsících věnovat přednáškové činnosti. V tomto byli páteří spolku hlavně pedagogové unčovické školy, kteří nejen, že přednášeli, ale zastávali i funkce předsedy, jednatele a knihovníka, případně režiséra.

Členská základna se postupně během let činnosti spolku rozrostla z počátečních dvanácti členů až na čtyřicet dva. Unčovický čtenářský spolek pořádal

¹¹⁵ SOKA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 703.

¹¹⁶ JANÁK, Jan - HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2007, s. 286-288.

¹¹⁷ SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 15.

střelecko-čtenářské zábavy stejně jako masopustní taneční, kdy výtěžek z těchto akcí šel na nákup nových knih do spolkové knihovny. Čtenářský spolek ukončil svoji činnost po padesátiletém trvání, po skončení první světové války v roce 1918. Svoji knihovnu, která po mnohaletém snažení čítala sedm set padesát knih, odkázali nově vznikajícímu Sokolu.¹¹⁸

V roce 1877 byl Unčovicích založen **hasičský spolek**.¹¹⁹ Stalo se tak po tom, co v předchozích čtyřech letech došlo v obci k devíti požárům. Starosta František Zatloukal a obecní výbor se proto rozhodli koupit čtyřkolovou stříkačku. Starostou hasičského spolku se stal Florian Zlámal.¹²⁰

Inspirací pro založení hasičského spolku v Unčovicích byly také dříve vzniklé hasičské sbory v Příkazech a Nákle. Tyto nově vzniklé sbory z blízkých obcí se v roce 1876 společně podílely na hašení dvou požárů v Unčovicích. Zastupitelstvo Unčovic si bylo vědomo užitečnosti těchto pohotových zásahových složek a tak se tedy přistoupilo k založení vlastního hasičského sboru.¹²¹

Dne 1. ledna roku 1891 bylo provedeno sčítání lidu vztahující se k poslednímu dni roku předcházejícího, 31. prosinci 1890. Sčítání obyvatel v Unčovicích měli na starosti správce školy František Řezníček a starosta obce Florian Stratil.¹²² V den, ke kterému se počet obyvatel počítal, měly Unčovice 497 obyvatel bydlících celkem v 76 domech.¹²³

V první polovině roku 1891 se velká pozornost obyvatelstva Unčovic soustředila na plánovanou **opravu kříže** z 18. století, stojícího na návsi.¹²⁴ Obec

¹¹⁸ *Výňatky z paměti obce Unčovic- Březové*, Holešov na Moravě 1931, s. 96-97.

¹¹⁹ PINKAVA, Viktor: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Litovelský okres*. Brno 1903, s. 298.

¹²⁰ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 14.

¹²¹ *Výňatky z paměti obce Unčovic- Březové*, Holešov na Moravě 1931, s. 108.

¹²² SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 32.

¹²³ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, Sčítací operáty obce Unčovice, inv. č. 869

¹²⁴ Kříž i kaple byly v Unčovicích postaveny v polovině 18. století, z té doby se nám zachovala žádost o jejich postavení. ZAO Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc, sign. G3, kart. 4865, Unčovice.

v minulosti zorganizovala sbírku na Husův pomník v Praze. To ale nenechali obyvatelé sousedních vesnic bez povšimnutí a Unčovickým vyčetli, že na pomník do Prahy peníze sbírají, ale o ten svůj vlastní se nestarají.¹²⁵

Aby okolí ukázali, že se o svůj pomník starají, zorganizovali sbírku na jeho opravu. První sbírka v obci dobře nedopadla, potřebný obnos peněz na opravu se nesehnal. Proto musela být učiněna další sbírka.¹²⁶

Na jaře roku 1892 byly podniknuty opravy na kapli. Ta byla nově omítnuta, zčásti jen obílena. Během této části opravy byla na každé straně kaple pod oknem objevena značná trhlinka.¹²⁷

Ve stejném roce, 1892, na jaře se spojili všichni unčovičtí sedláci a s nimi i mnozí chalupáři a utvořili družstvo. Společně si pak koupili mlátičí stroj. Dále v tomtéž roce pořídil obecní výbor devět svítlen, jenž byly následně rozmístěny na návsi a v ulicích.¹²⁸

K založení **Spořitelního a záloženského spolku**, společenstva s ručením neobmezeným v Unčovicích a na Březovém došlo počátkem roku 1892. První valná hromada pod vedením Josefa Starošíka se sešla dne 4. ledna 1892 a během jejího konání došlo k volbě prvního představenstva spolku. V čele záložny stál jakožto ředitel Josef Starošík, který byl při volbě zvolen s velkým odstupem v počtu hlasů od ostatních kandidátů. Prvním pokladníkem byl zvolen Josef Navrátil, prvním kontrolorem pak František Řezníček.¹²⁹

Dle spolkových stanov se mohli stát členy spolku obyvatelé obcí Unčovice, Březové, Mezice, Náklo, Lhota, Střeň, Pňovice, Hynkov, Dubčany, Rozvadovice a Litovel. Předmětem podnikání společenstva bylo napomáhání živnosti hospodářství členům spolku, poskytování úvěru a platu jeho členům. Dále spořitelní a záloženský

¹²⁵ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 38.

¹²⁶ Tamtéž, s. 38.

¹²⁷ Tamtéž, s. 42.

¹²⁸ Tamtéž, s. 42.

¹²⁹ ZAO Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, firemní spisy, inv. č. 5064.

spolek spolupůsobil při správě jmění svých členům. Tento spolek samozřejmě také ve své vedlejší působnosti mohl uzavírat s nečleny další právní jednání.¹³⁰

Se založením spolku bylo také nutné najít místo, kde bude sídlit kancelář záložny. Prvním sídlem pro úřadování se staly místnosti v domě s popisným číslem 44. Majitelka, Eleonora Stratilová, prostory pronajala za 40 korun ročně. Tato částka zůstala nezměněna až do roku 1902, kdy byla zvýšena na 50 korun ročně.¹³¹

Až do roku 1904 vydrží být první tři posty v ředitelstvu spořitelního a záloženského spolku obsazeny stejně. Během valné hromady konané dne 15. února 1904 byl vystřídán učitel František Řezníček na místě pokladníka Františkem Stratilem, rolníkem z Unčovic.¹³² Dne 1. prosince 1907 se na schůzi představitelů záložny začalo projednávat zakoupení vlastní budovy pro unčovickou záložnu. Josef Zlámal byl následně pověřen tím, aby koupil osobně provedl. Jednalo se o dům s popisným číslem 33, který měl jeho tehdejší majitel, František Zbořil, v úmyslu prodat. Kupní transakce proběhla 5. prosince 1907. Na zakoupeném domě bylo nutné provést stavební úpravy, aby zde mohly být zřízeny potřebné byty a také úřednické kanceláře.¹³³

V roce 1915 došlo ke změně spolkových statut v otázce rozdělení majetku záložny po jejím případném ukončení činnosti. Stalo se tak na základě žádosti ze strany c. k. finančního okresního ředitelství, které záložnu v Unčovicích upozornilo, že znění jejich stanov v daném paragrafu neodpovídá platným zákonům. Doposud zněl příslušný paragraf takto: „*Při rozchodu případně rezervní fond společníkům dle poměru jich závodních podílů a v poměru k době, po kterou závodní podíly jsou ve společenstvu.*“¹³⁴ Po odsouhlasené změně na valné hromadě zněl tento paragraf nově takto: „*Po rozchodu případně rezervní fond politické obci Hunčovicím k účelům kulturním neb humánním.*“¹³⁵

¹³⁰ ZAO Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, firemní spisy, inv. č. 5064.

¹³¹ *Výňatky z paměti obce Unčovic- Březové*, Holešov na Moravě 1931, s. 115.

¹³² ZAO Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, firemní spisy, inv. č. 5064.

¹³³ *Výňatky z paměti obce Unčovic- Březové*, Holešov na Moravě 1931, s. 115.

¹³⁴ ZAO Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, firemní spisy, inv. č. 5064.

¹³⁵ Tamtéž.

Hospodářské družstvo pro chov hovězího dobytka v Unčovicích a okolí, zapsané společenstvo s omezeným ručením sepsalo své stanovy dne 24. dubna 1895. Ve stejném dni byla také zaslána žádost o zapsání družstva do rejstříku společenstev. Správními orgány bylo předsednictvo a valná hromada. Předsednictvo se skládalo ze sedmi členů a čtyř náhradníků. Předsednictvo bylo voleno na tři roky. Prvním předsedou byl Josef Starošík, místopředsedou pak Jakub Sapara.¹³⁶

Cílem existence družstva pro chov hovězího dobytka bylo chov dostatečného počtu způsobilých plemenů, v obvodu spolku zlepšit chov tohoto druhu dobytka, k čemuž mělo přispívat založení plemenné knihy, pořádání výstav dobytka atd. Jediné plemeno, které mohlo být dle ustanovení v družstvu chováno a rozmnožováno, byl býk bernský. Býci patřící družstvu museli být pojištěni u zvolené pojišťovny a to na náklady družstva. O připouštění každého býka bylo nutné vést záznamy, porušení pravidel pro připouštění dobytka bylo trestáno pokutou, jež byla přijata do pokladny unčovického družstva.¹³⁷

Stanovy určily výšku členského příspěvku na počátku vstupu do družstva a následně placené částky ve prospěch družstva. *„Členové jsou povinni ku dosažení účelu družstva potřebnými penězi přispívati a to především hned při svém vstoupení do družstva a platiti po jednom podílu v obnosu jeden zlatý za každou, do seznamu družstva zapsanou krávu nebo jeden a půl roku starou jalovici. Potom platiti roční příspěvky, jichžto výše každého roku jarní valnou hromadou pro každý podíl bude ustanovena.“*¹³⁸

Na 19. dubna 1898 byla svolána valná hromada. Jednání se konalo v hostinci u Šolců. Po uplynutí tříleté lhůty proběhla nová volba předsednictva. Byla dle pravidel stanov provedena pomocí hlasovacích lístků. Opětně byl do čela družstva zvolen Josef Starošík. Svě další pokračování ve funkci však odmítl. Na místo předsedy byl tedy zvolen Jan Vaněk. Následně bylo představenstvo obměněno opět za tři roky.¹³⁹

¹³⁶ ZAO Olomouc, fond Krajský soud v Olomouci, firemní spisy, inv. č. 5116.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž.

11. listopadu 1906 bylo na schůzi představenstva rozhodnuto o podání žádosti o výmaz firmy z rejstříku společenstev. Bylo jednohlasně dohodnuto, aby byla podána žádost k c. k. krajskému soudu v Olomouci o výmaz firmy.¹⁴⁰

Družstvo pro chov vepřového dobytka s plemennou knihou v Unčovicích a okolí, zapsané společenstvo s obmezeným ručením, bylo do obchodního rejstříku zapsáno dne 24. 12. 1895. Prvním předsedou byl zvolen František Navrátil a místopředsedou Florian Starošík, oba byli rolníky z Unčovic.¹⁴¹

Cílem existence družstva bylo docílení vyšších výnosů z chovu vepřového dobytka. Mělo dojít k založení chovu čistokrevného, velkého a prostředního yorkshirského plemene, které se vyznačovalo pouze bílou barvou a velmi dobrou plodností. Chov tohoto plemene byl plánován také pro pěkné tvary jeho již dospívajících jedinců.

Na první valné hromadě, konané dne 26. března 1895, byli ustanoveni tři náhradníci do předsednictva. Dále byl stanoven roční příspěvek za rok 1895 na jeden zlatý za jeden podíl. Byla také stanovena výše ročního platu držiteli plemenného kance na dvacet zlatých. Držitelem plemenného kance byl zvolen František Navrátil. Několik let nedošlo k žádné změně na dvou nejvyšších funkcích v představenstvu družstva. Až na valné hromadě konané dne 25. března 1904 vyšlo z volby nové obsazení těchto vedoucích míst. Předsedou se stal František Stratil a místopředsedou Alois Zlámal.¹⁴²

Na valné hromadě konané 4. ledna 1908 se členové družstva pro chov vepřového dobytka dohodli na rozpuštění firmy. Důvodem jim bylo všemožné zdražování nákladů. Na následné valné hromadě, dne 11. ledna téhož roku přistoupili k likvidaci družstva. Předseda ještě k zániku společnosti *„uvádí, že následkem drahého chovného materiálu a drahého ošetřování téhož, bylo by záhodno, by se družstvo*

¹⁴⁰ ZAO Olomouc, fond Krajský soud v Olomouci, firemní spisy, inv. č. 5116.

¹⁴¹ ZAO Olomouc, fond Krajský soud v Olomouci, firemní spisy, inv. č. 5124.

¹⁴² Tamtéž.

rozešlo“.¹⁴³ Po následné debatě bylo opět jednohlasně rozhodnuto o tom, že se družstvo zruší.¹⁴⁴

Likvidátory se stali členové představenstva. Na poslední valné hromadě, nyní již družstva v likvidaci, na začátku roku bylo schváleno uložení knih družstva do archivu obce Unčovice.¹⁴⁵

14. září 1895 se konala schůze obecního výboru, na níž obec Unčovice přislíbila, že na stavbu nové **silnice** (od říšské silnice na Březové) přispěje 30 % veškerého nákladu. Jednalo se o částku ve výši 3944 zl. 40 kr. Ve stejném roce byl postaven nový kamenný kříž na místě svého předchůdce. Stál tak za vesnicí směrem k obci Mezice a to na parcele Františka Stratila čís. 51. Byl postaven nákladem výměníka Josefa Stratila a jeho manželky Františky z čís. 39. Byl vysvěcen farářem a děkanem Petrem Hradkovským z Nákla.¹⁴⁶

Na podzim roku 1896 se na pozemcích Unčovic i okoních obcí na Moravě přemnožily polní myši. „*Aby se tomuto zlu odpomohlo, užito bylo prvotně vůči této havěti ovsa strychninem připraveného, který plechovými puškami, zvláště k tomu účelu klempíři zhotovenými, do myších děr pouštěn byl.*“¹⁴⁷ Moravská hospodářská společnost následně navrhla použití bacilového typhu. Do postižených obcí ho dodala zmíněná společnost. Aplikování bacilu bylo provedeno tak, že jím byl napuštěn černý chléb. Ten se pak takto připravený vkládal do myšších doupat. Kočující zemský učitel Jan Pavelka přivezl do všech míst návod, jak si při hubení myši počínat a také povolení, že i žáci školy mohou pomáhat při kladení nakaženého černého chleba. Žáci se měli práce zúčastnit v rozmezí posledních čtyř dnů v měsíci říjnu. Občané Unčovic díky využití školních dětí nabyli dojmu, že by se dalo při zákroku využít i pedagogů školy, kteří by mohli na žáky při práci dohlížet. „*A chtěli*

¹⁴³ ZAO Olomouc, fond Krajský soud v Olomouci, firemní spisy, inv. č. 5124

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 67.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 69-70.

*také moci donutiti učitele, aby se v tuto stavu učitelského nedůstojnou práci uvázali.*¹⁴⁸ Učitelé se nátlaku vzepřeli. Nadučitel František Řezníček jejich účast rezolutně odmítl. Upozornil tehdy na skutečnost, že naprostá většina majitelů pozemků, jejichž pozemky jsou napadeny, se sami k práci na odstranění myší nepřipojili. Na pole za sebe poslali pouze svoje čeledíny a děvečky.¹⁴⁹

*„Veřejné poměry politické staly se v okolí vůbec a v naší osadě zvláště napnuté a rozhárané, když tak zvaná klerikální strana začala, jako jinde, tak i v našem hejtmánství pořádati své politicko-hospodářské schůze.*¹⁵⁰ Strana tu bojovala proti svobodomyšlnosti a potírala ji. Při jedné schůzi v sousedních Mezicích se proti sobě postavily strana lidová a strana klerikální. Na stranu lidovců se přidali i někteří obyvatelé Unčovic spolu se starostou obce, Josefem Starošítkem. Část obyvatelů Unčovic se naopak přihlásila k opačné straně, straně klerikální. Výsledkem politického rozdělení bylo vzájemné pomlouvání obou stran jak na veřejných místech, tak v soukromí.¹⁵¹

Dne 9. března se udála důležitá událost pro obec. Starosta Unčovic, Josef Starošítk, byl totiž toho dne zvolen za poslance do říšské rady ve skupině hanácko-valašské za pátou kurii. Ve volbách kandidoval samostatně, stál přitom proti kandidátovi klerikální strany pateru Valouškovi, kooperátorovi z Němčic. Starošítk byl zvolen až při užší volbě a to díky přispění sociálních demokratů. Následující den ho celá obec slavnostně uvítala.¹⁵²

Dne 26. února 1897 se v Unčovicích, v hospodě U Šolců, konala první valná hromada, nově založeného družstva v Unčovicích. Jednalo se o **družstvo mlékařské**, společenstvo s ručením obmezeným.¹⁵³

¹⁴⁸ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 70.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 69-70.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 71.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 71.

¹⁵² Tamtéž, s. 72.

¹⁵³ ZAO Olomouc, fond Krajský soud v Olomouci, firemní spisy, inv. č. 5168.

Ke zřízení mlékárny přímo v obci vedly špatné poměry se zpracováváním zemědělských produktů. Problémy se týkaly hlavně trhu s máslem, kdy tento druh zboží byl značně choulostivý, co se týká trvanlivosti a nesnesl delší přepravy mezi vzdálenějšími tržními centry. Přidaly se i problémy s jeho následným skladováním a tak si situace vynutila na konci 2. poloviny 19. století svépomoc občanů ve formě zakládání mlékařských družstev.¹⁵⁴

Dne 2. března 1897 byla zaslána c. k. krajskému soudu v Olomouci prosba o zapsání družstva do společenského rejstříku. Již předtím, konce února 1897, se konala první schůze členů družstva, kde bylo zvoleno první představenstvo mlékárny, které se skládalo ze tří členů. Do jeho čela byl postaven ředitel Jan Svozil. Následně došlo k volbě šestičlenného výboru a třech náhradníků. „*Předmětem podniku jest prodávati mléko společníky, dodávané mléko na společný účet spracovávati, výrobky mléčné prodávati.*“¹⁵⁵

Na valné hromadě konané roku 1899 došlo poprvé ke změně v obsazení představenstva družstva. Ředitelem byl ustanoven Jan Svozil, účetním Štěpán Navrátil a pokladníkem Jan Stratil.¹⁵⁶

Roku 1902 se mlékařské družstvo zúčastnilo výstavy, která byla pořádána ve Vyškově. Na tuto událost zaslalo své vzorky sýrů, másla a tvarůžků. Výstava byla pro unčovickou mlékárnu úspěšná. Delegované družstvo obdrželo diplom čestného uznání s právem ražení zlaté medaile. Finanční odměnu za své mlékárenské výrobky získali sýrař a tvarůžkářka. Svoji odměnu obdrželi na společném předávání v Olomouci.¹⁵⁷

Až do roku 1904 nedošlo k žádným podstatnějším změnám. Teprve dne 7. března 1904 svolalo mlékařské družstvo v Unčovicích mimořádnou valnou hromadu. Pro nepřítomnost dostatečného počtu potenciálních hlasujících, byla valná hromada odložena na 9. března. Tehdy se členové shodli, že by měla být změněna společenská smlouva. Po provedení této změny byl kontaktován krajský soud o učiněné změně.

¹⁵⁴ *Výňatky z paměti obce Unčovic- Březové*, Holešov na Moravě 1931, s. 122.

¹⁵⁵ ZAO Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, firemní spisy, inv. č. 5168.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ *Výňatky z paměti obce Unčovic- Březové*, Holešov na Moravě 1931, s. 124.

Ve stejném roce také družstevní výbor vypracoval opravu stanov. Zápis o této změně byl schválen a podepsán představenstvem mlékařského družstva. V první polovině roku následujícího byla statuta pozměněna znovu díky chybě v minulém zadání jejich nového znění.¹⁵⁸

Roku 1905 koupilo mlékařské družstvo v Unčovicích dvacet podílů nově vzniklé elektrárny na Březovém. Následně se začalo plánovat zavedení elektrického osvětlení v samotné mlékárně. K provedení této přeměny osvětlení došlo v roce 1907.¹⁵⁹

I přes všemožná opatření docházelo u dodávaného mléka do družstva k jeho falšování. V roce 1908 se už živě diskutovalo o možnosti placení mléka dle obsahu tuku. Tato metoda se již po nějakou dobu uplatňovala ve více mlékárnách. V Unčovicích došlo k realizaci této myšlenky v následujícím roce 1909. Ne všichni členové družstva byli s touto změnou spokojeni. V několika příštích letech se snažili vrátit placení mléka na základě počtu odevzdaných litrů. Myšlenka návratu bývalého vyplácení však nebyla natolik úspěšná, aby situaci vrátila. Z přijatého mléka byly odebírány reprezentativní vzorky, jež byly posílány na analýzu do mlékařské školy v Kroměříži. Příčinou pořízení pasterizačního zařízení byl zjištěný výskyt slintavky a kulhavky v okolí Unčovic. Díky této práci na ochraně zdraví se mlékárně dostalo státní i zemské podpory.¹⁶⁰

Až v roce 1912 došlo ke změně v obsazení představenstva mlékárny. Na pozici ředitele družstva byl zvolen rolník Alois Vaněk namísto dosavadního prvního ředitele Jana Svozila. Dosavadní jednatel a pokladník byli zvoleni opětně do stejné funkce, kterou do té doby zastávali.¹⁶¹ V roce 1912 roste nespokojenost mezi členy mlékařského družstva pocházejícími z Březové. Příčina toho, že jeden po druhém postupně vystupovali ze společenstva, souvisela s dovozem mléka do mlékárny. Mlékárna totiž nechtěla samotný dovoz členům družstva hradit. O dva roky později došlo k obratu a družstevníci z Březové, jež před časem vystoupili, se začali vracet

¹⁵⁸ ZAO Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, firemní spisy, inv. č. 5168.

¹⁵⁹ *Výňatky z paměti obce Unčovic- Březové*, Holešov na Moravě 1931, s. 124.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 124-125.

¹⁶¹ ZAO Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, firemní spisy, inv. č. 5168.

zpět. K tomuto jejich činu je vedla skutečnost, že nikde jinde nedosáhli lepšího finančního zhodnocení svých dodávek. Jejich návrat podpořil posílení prosperity unčovické mlékárny.¹⁶²

V letech 1914 až 1918 došlo k dalším změnám ve stanovách mlékařského družstva v Unčovicích v průběhu sledovaného období touto prací. V březnu roku 1918 bylo naposledy v období zkoumaném touto prací změněno obsazení vedení družstva. Ředitelem byl zvolen František Zlámal, pokladníkem Jan Stratil a jednatelem Alois Vaněk.¹⁶³

V dubnu roku 1897 se začala stavět dříve zmiňovaná silnice, na níž obec před dvěma lety slíbila přispět. Práce vedl stavitel Douša z Litovle.¹⁶⁴

Dne 17. září 1898 se ve Vídni konal státní pohřeb císařovny Alžběty, která se stala obětí vraždy při návštěvě Ženevy. U příležitosti této tragické události se žáci unčovické školy zúčastnili zádušní mše svaté ve chrámu Páně v Nákle. Od toho roku se dále vždy dle nařízení c. k. ministra kultu a vyučování ve svátek císařovny, 19. listopadu, konala přiměřená kostelní slavnost, jíž se účastnily školní děti v kostele v Nákle, a bylo upuštěno od obvyklých slavností.¹⁶⁵

V říjnu toho roku se do obce dostavila zemská úřední komise z Brna, aby na základě předchozí domluvy obcí farnosti Nákla byla provedena šetření pozemků ležících při potocích Morávce a Cholince. Tyto říčky měly být odvodněny.¹⁶⁶

Ve dnech 18. a 19. září 1899 byly u Unčovic kolem říšské silnice postaveny sloupky, jež sloužily pro telefonní vedení, které tak spojilo Olomouc s Litovlí.¹⁶⁷

¹⁶² *Výňatky z paměti obce Unčovic- Březové*, Holešov na Moravě 1931, s. 125.

¹⁶³ ZAO Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, firemní spisy, inv. č. 5168.

¹⁶⁴ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 72.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 76-77.

¹⁶⁶ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 78.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 81.

Na obecní schůzi 10. prosince 1899 bylo obecnímu výboru sděleno, že Josef Starošík, bydlící v čís. 53, dodržel svůj slib a daroval 1000 zl. na věčné časy. Tyto jeho peníze měly být uschovány ve zdejší záložně. Z jejich úroků mělo být poděleno každý rok na Štědrý den osm nejchudších obyvatel Unčovic. Josef Starošík patřil k nejzámožnějším obyvatelům obce.¹⁶⁸

Dne 20. října 1900 byl v obci zřízen nový **poštovní úřad**. Jeho obvodem byly Unčovice, Březové a Rozvadovice. Unčovická pošta měla jednodenní spojení s Náklem. Když byl tedy dopis odevzdán na poštu v pondělí ráno, došel do Olomouce teprve až ve středu ráno. Prvním poštovním doručovatelem se v Unčovicích stal na základě jmenování chalupář Jakub Sapara z čís. 1.¹⁶⁹

O pár dní později, 25. října 1900, došlo ke kolaudaci unčovické silnice. Byla tak přijata do správy okresního silničního výboru. Začátkem roku 1901 proběhlo pravidelné sčítání obyvatelstva. Shromažďované údaje se měly vztahovat ke dni 31. prosince 1900. Sčítacím komisařem byl ustanoven nadučitel František Řezníček.¹⁷⁰

Majitel domu čís. 33, František Zbořil měl v úmyslu v roce 1902 postavit na návsi před svým domem sochu sv. Vojtěcha. Hodlal to udělat na základě předsmrtného přání svého syna. Obecní výbor se však k tomuto jeho úmyslu nepostavil kladně a žádost Františku Zbořilovi zamítl. Jako důvod výbor uvedl, že dle Zbořilova vzoru by pak časem chtěli na návsi stavět své sochy i jiní občané.¹⁷¹

Na valné hromadě občanů Unčovic, konané 1. prosince 1902, přednesl František Lužný návrh, aby byl podél cesty z Unčovic do Mezic postaven kamenný chodník. Lužný se nechal při svém návrhu inspirovat již existujícím chodníkem z Mezic do Nákla. Jeho návrhem se projevil přání všech obyvatel Unčovic. Obecní výbor návrh schválil, i majitelé přilehlých pozemků k plánované trase chodníku

¹⁶⁸SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 82.

¹⁶⁹Tamtéž, s. 86.

¹⁷⁰Tamtéž, 87-88.

¹⁷¹Tamtéž, s. 98.

s jeho stavbou souhlasili. Nový chodník tak byl v roce 1903 zřízen až po hranice sousedních Mezic.¹⁷²

Na Břerové se již nějakou dobu nacházel nepoužívaný mlýn, jenž patřil Antonínu Tymichovi, mlynáři ve Lhotě. „*Kdysi příležitostně pronesl žertem správce školy myšlenku, aby mlynář využítkoval naprázdno tekoucí vody tím, že by zřídil stroj na elektrické osvětlení Březové a Hunčovic.*“¹⁷³ Mlynář se nechal přesvědčit a dal si v Praze zhotovit odhadní rozpočet pro zamýšlený projekt. Částka, která mu byla následně sdělena, ho však přiměla k zavržení projektu **elektrárny**. Myšlenky o založení elektrárny se však chytl někdo jiný, byl jím starosta Unčovic, Josef Starošík.¹⁷⁴

Starošík nejdříve chtěl, aby zřízení elektrárny měla na starosti záložna v Unčovicích. Správce školy a člen ředitelstva záložny v jedné osobě se však proti tomuto snažení postavil. Jeho argumentem bylo, že unčovická elektrárna je příliš slabá na financování takového projektu a mohlo by ji to položit. Nakonec i ostatní členové ředitelství záložny uznali nemožnost tohoto plánu. Josef Starošík proto přenesl svoji pozornost na záložnu v Nákle a v Příkazích a začal s nimi vyjednávat. Tyto záložny své podílení se na elektrárně však také zamítly. Starošík se tedy obrátil na obce Mezice, Náklo a Příkazy, ale ani zde neuspěl. Bylo tedy utvořeno rolnické družstvo.¹⁷⁵

Rolnická elektrárna na Březovém, která sídlila v Unčovicích, byla založena v roce 1903. Ustavující valná hromada se konala 9. března 1903 v unčovickém hostinci Čenka Bajera. Na začátku této schůze vystoupil ředitel elektrárny Josef Starošík s výkladem situace nově založené rolnické elektrárny v Čechách, kde se při

¹⁷²SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 98.

¹⁷³Tamtéž, s. 98.

¹⁷⁴Tamtéž, s. 98.

¹⁷⁵Tamtéž, s. 98-99.

svém průzkumném pobytu snažil nasbírat potřebné informace ke zřízení elektrárny.¹⁷⁶

Účelem založení bylo vyrábění elektrické síly pro okolní obce. Počet členů družstva nebyl nikterak omezen. Členem se mohl stát v podstatě každý, koho představenstvo schválilo a který dodržoval následující pravidlo. *„Každý člen je povinen odebrati nejméně jeden družstevní podíl v obnosu 200 korun, dvou set korun, které se zúrokují ve výši představenstvem ustanovené, a zapraviti zápisné představenstvem stanovené.“*¹⁷⁷

V prvním představenstvu elektrárny byli předseda Josef Starošík, jenž byl v té době starostou Unčovic, místopředseda Antonín Tymich ze Lhoty, jednatel Josef Navrátil z Unčovic, prvním pokladníkem se stal František Zlámal z Unčovic.¹⁷⁸ Do družstevního výboru byli zvoleni zástupce za Unčovice, Březové, Lhotu a Příkazy. Dále byli zvoleni tři revizoři účtů. První zvolený výbor dostal na starosti přípravné práce ke zřízení samotné elektrárny.¹⁷⁹

Samo zřízení elektrárny však bylo brzděno různými zdlouhavými jednáními s úřady. Stavba byla pořádně uvedena do chodu až v roce 1906. Dne 20. prosince 1906 byl dnem velké změny ve vzezření obce. V tento den byla zprovozněna první část veřejného osvětlení v Unčovicích a byl také osvětlen Voglův hostinec. V druhý svátek vánoční, dne 26. prosince, došlo k rozsvícení dvou obloukových lamp na návsi. Dnem, kdy byla elektrárna slavnostně uvedena do chodu, byl 31. prosinec 1906, poslední den roku. Přes den byly pořádány různé slavnosti, na nichž pronesl řeč i předseda nové elektrárny, Josef Starošík. Na večer pak byl uspořádán silvestrovský večírek v hostinci u Štěpána Fogla.¹⁸⁰

Kolaudace elektrárny se konala 27. dubna 1907. V důsledku dlouho trvající světové války v letech 1914-1918 došlo k tomu, že i do té doby zapřísáhlí odpůrci

¹⁷⁶ ZAO Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, firemní spisy, inv.č. 5339.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž. Dle stanov rolnické elektrárny na Březovém se sídlem v Unčovicích měl představenstvo firmy tvořit předseda a dalších šest členů, jež byli zvoleni valnou hromadou na tři roky.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ *Výňatky z paměti obce Unčovic- Březové, Holešov na Moravě 1931, s. 129-130.*

elektřiny zasílali své přihlášky do elektrárny. Ti, co si od založení elektrárny dělali z odběratelů elektřiny legraci a neuznávali je, tehdy naléhavě žádali o vlastní připojení. Připojit se chtěly celé obce i jednotliví konzumenti. Připojením množství nových odběratelů došlo k tomu, že v podstatě pohltili celou denní výrobu vodní turbíny. V budoucnu to ale působilo problémy v obdobích sucha a naopak i v období povodní, kdy elektrárně mnohdy nestačila na výpomoc ani rezerva. Rolnická elektrárna na Březovém se sídlem v Unčovicích tedy pozitivně přistoupila k vybudování nové všeužitečné Severomoravské elektrárny. Jejího založení se přímo zúčastnila a přispěla i finančně značným kapitálem.¹⁸¹ Činnost rolnické elektrárny byla ukončena výmazem firmy v roce 1958.¹⁸²

V roce 1905 byly na okraji obce postaveny tři nové domy. Ležely směrem ke kapličce sv. Anny a ležely na pozemku patřícímu k čís. 1. Tyto nové domy dostaly popisná čísla 80, 81 a 82.¹⁸³

23. srpna 1906 vypukl v Nákle požár. Unčovičtí čeledíni nechali rozdělané práce a spěchali na místo činu. Jejich jednání se však nelíbilo hospodářům. „*Proto došlo k první srážce ve zdejší obci mezi hospodáři a čeledíny.*“¹⁸⁴ Takto vzniklý nesvár se sice zase uklidnil, čeládka však tímto získala větší sebedůvěru a hospodáři se ocitli ve větší nevýhodě.¹⁸⁵

V srpnu toho roku se rozpustilo družstvo parního stroje. Rozpad tohoto družstva byl zapříčiněn myšlenkou členů, že do budoucna se bude stejně mlátit za pomoci elektřiny. Vedení tak následně prodalo parní mlátičí stroj i s jeho příslušenstvím.¹⁸⁶

¹⁸¹ *Výňatky z paměti obce Unčovic- Březové*, Holešov na Moravě 1931, s. 130-131.

¹⁸² ZAO Olomouc, fond Krajský soud Olomouc, firemní spisy, inv. č. 5339.

¹⁸³ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 107.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 111.

¹⁸⁵ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 111.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 112.

Roku 1907 předložilo vodní družstvo Unčovic, Nákla, Příkaz a Skrbeně úřadům **projekt na odvádění vod v obcích Unčovice, Náklo, Příkazy a Skrbeni-Hynkově**. „*Poněvadž při komisionálním jednání bylo zjištěno, že provedení projektovaného podniku odvodňovacího nade vší pochybu jest spojeno s užitkem, c. k. okresní hejtmanství v Litovli ve shodě s okresním hejtmanstvím v Olomouci uznali právní existenci vodního družstva Hunčovic, Nákla, Příkaz a Skrbeně s Hynkovem.*“¹⁸⁷ C. K. okresní hejtmanství v Litovli a c. k. okresní hejtmanství v Olomouci spolu ve vzájemné shodě tedy udělili povolení k provedení plánovaného odvodnění mokrých pozemků v již výše zmíněných katastrálních obcích. Plány pro zamýšlené odvodnění byly vypracovány moravským zemským zemědělsko-technickým úřadem v Brně.¹⁸⁸

Moravský zemský zemědělsko-technický úřad v Brně stanovil, kdo provede drenážní práce na pozemcích obce Unčovice. „*Drenážní práce na pozemcích města Olomouce, ležících v katastrální obci Hunčovicích a pojatých v rozměru 156 ha do projektu odvodňovacího provede městská obec Olomouc, popřípadě nájemce těchto pozemků firma A. & H. May v Hejčíně, vyjímaje prováděcí práce odvodňovacího příkopu, ve vlastní režii.*“¹⁸⁹

Z majitelů pozemků, kterých se odvodňování v Unčovicích týkalo, se jediní manželé Anna a František Zbořilovi z čís. 33 odmítli podrobit a připojit se k vodnímu družstvu, což bylo podmínkou. Pro své jednání neuvedli žádný důvod. Jejich parcely číslo 140, 219, 221, 1405, 1453 a 612 byly ale pro realizaci projektu důležité, jelikož pouze jediná z nich, parcela č. 221, by se dala případně vyloučit pro svoji polohu na pokraji plochy celého plánovaného projektu. Zbylé jejich parcely však byly pro odvodňovací projekt důležité, jelikož ležely naopak ve středu plochy plánovaného odvodnění. Navíc provedením zamýšlených prací, na jim sousedících

¹⁸⁷ SOkA Olomouc- fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 860.

¹⁸⁸ Moravský zemědělský úřad sepsal podmínky, za kterých mělo odvodnění probíhat. Například se jednalo o povinnost opětného zřízení porušených komunikací na pozemcích města Olomouce. Město mělo za pomoci vlastních financí postavit nové můstky a to v dostatečném počtu. Tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž.

pozemcích by parcelám manželů Zbořilových velmi pomohlo, což by nešlo tolerovat bez složení příslušného finančního příspěvku.¹⁹⁰

K problému se vyjádřil lokální komisař pro lokální operace a podotkl, že v obcích Unčovice a Příkazy se v té době právě provádělo scelování pozemků. Díky tomu prý nebylo nutné brát ohledy na majitele pozemků, kteří se nechtěli podrobit odvodňování. Po provedení scelování totiž ony protestující osoby přestaly být skutečnými majiteli sporných pozemků.¹⁹¹

Dne 3. září 1912 došlo k projednání projektu. Podle něj mělo dojít k odvodnění unčovických tratí s názvem Dlouhý, Záhumení, Lisk, Chrastavá, Hrdlo a Luka z důvodu jejich mokra. „*Voda z mlýnského náhonu prosakuje nejen hráze, ale i spodní vrstvy, které pozůstávají většinou ze štěrku a písku a zůstane na nejnižších polohách ležeti. Jelikož drenáže by nebyly s to povrchní a prosakující vodu zachytiti, jest nutno zříditi otevřené příkopy, aby jmenované tratě účelně odvodněny byly.*“¹⁹²

Dne 19. února 1908 byla svolána schůze do Foglova hostince. Vše organizoval starosta obce a zároveň zemský poslanec Josef Starošík. Na svolané schůzi starosta sdělil občanům, co do této doby učinil pro to, aby byla zřízena **železnice** od příkazkého nádraží do Litovle. „*O zemskou a státní subvenci nemělo se, pokud by to jen šlo, ucházeti a to z té příčiny, aby prý si země a stát nevyhradili jakýsi vliv na správu a vedení té dráhy.*“¹⁹³ K uskutečnění projektu však nakonec nedošlo. Cholina a některé další obce se postavily proti Starošíkovi, vytýkaly mu, že na ně nebral zřetel a měl na mysli pouze svůj prospěch. Obce se rozhodly, že si vytvoří vlastní projekt a že si zajistí samostatnou železniční dráhu, jež by spojovala Senici a Cholinu a další dráhu, která by spojila Myslechovice s Litovlí. Na zbudování

¹⁹⁰ SOkA Olomouc- fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 860.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ SOkA Olomouc- fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 123.

dráhy věnovali velké sumy. Tím se zabránilo uskutečnění projektu Josefa Starošťíka, starosty z Unčovic.¹⁹⁴

10. května 1909 udeřil blesk do kapličky stojící na náměstí. Zasáhl věž kapličky a poté se svezl dovnitř a zapálil věci, které ležely na oltáři. Nedotčený zůstal pouze věneček visící na kříži, což zřejmě zapříčinila barva, jíž byly lístky a další jeho ozdoba opatřeny. Díky této události se v obci začaly zřizovat první hromosvody. Jako první v obci si hromosvod pořídil starosta Unčovic Josef Starošťík, následoval ho jeho náměstek, předseda místní školní rady a hostinský Štěpán Fógl.¹⁹⁵

Roku 1909 je založen Místní odbor Sdružení českého agrárního dorostu pro markrabství Moravské a vévodství Slezské pro Unčovice a okolí. Tento místní odbor tvořil filiální spolek Sdružení českého agrárního dorostu pro markrabství Moravské a vévodství Slezské se sídlem v Olomouci. Účel vzniku a existence nového odboru byl definován následovně: „*Účelem tohoto místního odboru jest podporovati snahy Sdružení stanovami vyměřené, zejména podporovati ústřední výbor v jeho snahách k povznesení národního vědomí a k upevnění všeobecného i odborného vzdělání v řadách českého venkovského dorostu.*“¹⁹⁶

Účelem Sdružení bylo vzdělávat a všestranně připravovat venkovský dorost k jeho budoucím povoláním. K tomu mělo sloužit pěstování duševního života a společenského života. Cílem mělo být i pěstování ušlechtilosti mravů, stejně jako šíření odborných hospodářských a národohospodářských znalostí.¹⁹⁷

Výnosem Zemského úřadu v Brně bylo dne 12. ledna 1929 Sdružení českého agrárního dorostu pro markrabství Moravské a vévodství Slezské vymazáno ze spolkového katastru. V souvislosti s tímto výmazem zanikly i všechny pobočky tohoto sdružení.¹⁹⁸

¹⁹⁴ SOkA Olomouc- fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 123.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 133.

¹⁹⁶ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 735.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž.

Roku 1909 byl vypracován projekt na **regulaci potoka Cholinky**. Důvodem pro vznik tohoto projektu byl fakt, že dolní tok potoka Cholinky ležel sice v rovinné části, horní tok potoka ale ležel v místech, ze kterých i za malého deště voda rychle stékala do koryta potoka a potok se rozvodňoval. „*Pod Mezicemi ústí do Cholinky odpad z bývalého rybníka hunčovického a tímto odpadem zdýmá se voda za sebemenších srážek z Cholinky až na pozemky bývalého rybníka, což vedlo často k různým sporům.*“¹⁹⁹ Odpad byl následně po úpravě okolních pozemků veden jiným směrem.²⁰⁰

V měsíci dubnu roku 1910 byl (do Unčovic) zaveden **telegraf a telefon**. Po uplynutí deseti let proběhlo opět sčítání obyvatelstva za rok 1910.²⁰¹

V Unčovicích byla 1. dubna 1911 zřízena **četnická stanice**. Čítala dva muže, kteří byli provizorně ubytováni v prázdném Sekaninově gruntě. Zdejší záložna v létě toho roku přistoupila k rozšíření svého domu, kam na zimu definitivně přestěhovala četnická stanice.²⁰²

Dne 20. a 22. srpna 1912 byl sepsán protokol c. k. moravským místodržitelstvím v záležitosti **výstavby místní dráhy Příkazy-Unčovice**. Z příkazu místodržitelství byla 20. srpna 1912 provedena revise trasy. Poté započala politická pochůzka a vyvlastňovací řízení, které pokračovalo ještě následující den, kdy přišly na řadu pozemky v Unčovicích. Elektřina, potřebná pro provoz dráhy, se odebírala z Elektrárny na Březové se sídlem v Unčovicích.

V srpnu roku 1912 bylo sděleno obci Unčovice, že jim bylo povoleno na základě jejich žádosti postavit ve vesnici **isolační nemocnici**. Povolení bylo uděleno po komisionálním řízení, jež proběhlo 19. června toho roku. Na jednání byl pozván i zástupce představenstva obce Unčovice, které se snažilo o zřízení této instituce. Před

¹⁹⁹ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 700.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 137-141.

²⁰² Tamtéž, s. 142.

zahájením komisionálního řízení bylo vyrozuměno i c. k. okresní hejtmanství v Olomouci. Bylo požádáno o vyslání c. k. státního technika.²⁰³

Povolení stavby bylo uděleno pod podmínkou dodržení určených stavebních podmínek, jichž bylo celkem osm. K těmto patřilo pravidlo pro položení podlahy, pro umístění oken, zařízení umrlčí komory, záchodu apod.²⁰⁴

Silniční výbor litovelského okresu k věci podotkl, že nemocnice má být zřízena přestavbou obecní kůlny. Ta během své stavby nebyla postavena na základě pravidel, která určují povinnou vzdálenost budov od silnice danou zákonem, jež má být dodržena. Při stavbě kůlny však pravidla uposlechnuta nebyla. Vzhledem k tomu, že se ale v době zřízení isolační nemocnice jednalo o přestavbu budovy již stojící, vzdálenost od silnice už se tehdy neřešila. Silniční výbor s danou situací nemohl nic dělat. Povolil tedy 26. července 1912 stavbu nemocnice na základě přiložených plánů.²⁰⁵

V plánu na zřízení obecní izolační nemocnice bylo i zařízení bytu pro pracovníka ve funkci ošetřovatele v rámci přestavěného objektu obecní kůlny. Budova nemocnice měla stát na okraji obce u okresní silnice, která spojovala Unčovice s císařskou silnicí.

19. prosince 1913 se z dopisu představenstva obce Unčovice c. k. okresnímu hejtmanství dozvídáme, že až do této doby obec nemohla ke stavbě isolační nemocnice přistoupit. Důvodem byl nedostatek peněz. Unčovice tedy byly nuceny požádat o prodloužení lhůty na stavbu nemocnice.²⁰⁶

V první polovině roku 1912 se začalo i se stavbou nové obecní silnice u ulice Tvrzské, na kterou si již místní obyvatelé dlouho stěžovali. Stavba měla trvat od

²⁰³ SOKA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 700.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Tamtéž.

května 1912 do žní. Původní záměr však nevyšel a silnice byla ještě v září nedokončená. K dobudování celé stavby došlo až na jaře 1913.²⁰⁷

Dne 10. května 1913 vyšlo v Unčovicích první vydání **časopisu Obrana venkova**. Jednalo se o „neodvislý týdeník agrární“. V záhlaví nového týdeníku se každý čtenář mohl dozvědět, že Obrana venkova vychází každý týden v sobotu odpoledně. V případě, že na ten den připadl svátek, měli čtenáři očekávat jeho vydání v předešlý den. Redakce tohoto nového časopisu sídlila v Unčovicích v popisném čísle 20. V záhlaví každého čísla periodika stála uvedena prodejní cena pro roční a půlroční předplatitele stejně jako cena účtovaná za jeden samostatně zakoupený výtisk. *„Předplácí se ročně poštou neb s donáškou do domu K 7,- půlročně K 3.50. Jednotlivá čísla 10 h. Kdo podrží dvě čísla za sebou, považuje se za odběratele. Odběratelství přestává pouze písemnou výpovědí.“*²⁰⁸

V prvním čísle týdeníku se vydavatelé vymezují, co se týče obsahu a záměru, který je k založení a následnému vydávání Obrany venkova vedl. *„Bude se do nás stříleti z nejnovějších kulometů, tím více, že se opovžuje aktivní český sedlák chápati se péra a nebojí se státi se vydavatelem a redaktorem samostatného a neodvislého listu na všechny strany a má tu odvahu, proti takové přesile, dosud nezdravé a extrapokrokařské, postaviti si hlavu a čeliti proti zkáznému a náš venkov otravujícímu pokrokaření, z něhož nic jiného nevyvěrá, než sociální demokratismus. A proti takovým proudům, náš venkov ničícím, našeho rolníka ubíjejícím, budeme se rozhodně stavěti a jim čeliti.“*²⁰⁹

Redakce týdeníku v čele s rolníkem Josefem Starošítkem byla v roce vydání prvního ročníku pevně rozhodnuta se pustit do boje proti zavedení všeobecné a rovné volby do obecních orgánů. Unčovičtí vydavatelé chtěli varovat rolníky, aby nesouhlasili s všeobecným volebním právem. *„Budeme se snažiti, aby takovým*

²⁰⁷ SOKA Olomouc- fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 148-156.

²⁰⁸ *Obrana venkova. Neodvislý týdeník agrární*. Roč. 1, čís. 1, s. 1.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 1.

*nezdravým a falešným pokrokem nebyl náš venkov ubíjen a dáván na milost a nemilost sociální demokracii.*²¹⁰

Obrana venkova vycházela v Unčovicích několik let. Její vydávání pokračovalo během první světové války a svoji existenci ukončila až v roce 1925 za První republiky. Jazykem periodika byla po celou dobu jeho existence čeština.

Dne 31. března 1914 kontaktoval Spořitelní a záloženský spolek v Unčovicích a na Březovém, zapsané společenství s ručením omezeným, c. k. okresní hejtmanství v Litovli. Spořitelní a záloženský spolek se totiž rozhodl ve své budově dát zřídit pekárnu. Svůj záměr oznámil okresnímu hejtmanství a požádal ho o svolení ke zřízení pekárny a přiložil plány zamýšlené změny.²¹¹

Na žádost spolku bylo odpovězeno svoláním příslušného komisionálního řízení na termín 3. dubna 1914. Po proběhnutí řízení mělo být rozhodnuto o zřízení pekárny. Na 3. dubna bylo nutno také pozvat sousedy budovy Spořitelního a záloženského spolku a osoby do plánu zapojené, aby se zjistilo, zda nemají proti zamýšlené pekárně nějaké námítky či výhrady. Dubnové řízení dopadlo dobře, stavba byla povolena podle předložených nákresů.²¹²

Pro **zřízení nové pekárny** byly stanoveny určité podmínky, které bylo při stavbě nutno dodržet. Jednalo se o technicko-hygienické náležitosti, které by měla potravinářská pracovna splňovat. Dne 10. června 1914 se odehrála úspěšná kolaudace a schválení zbudované pekárny. Byl sice shledán jeden nedostatek oproti stanoveným stavebním požadavkům, ten se však hejtmanství rozhodlo tolerovat v důsledku nedostatku místa.²¹³

V roce 1914 se projevily neblahé následky odvodňování, které bylo provedeno o rok dříve. „*Mnoho studní ve vesnici ztratilo vodu a majitelé byli nuceni dáti studny prohlubovati. Též školní pumpa, jakož většina jich ve školní ulici,*

²¹⁰ *Obrana venkova. Neodvislý týdeník agrární.* Roč. 1, čís. 1, s. 1.

²¹¹ SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Litovel, inv. č. 700.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Tamtéž.

vypověděla službu. Prohlubovací práce provedli pumpaři bratři Sigmundové z Lutína.²¹⁴

V červnu 1914 přijeli do Unčovic italští uprchlíci: „Dne 8. června 1914 přijelo odpoledne do Unčovic osm rodin italských vystěhovalců o čtyřiceti osobách. Občané přivezli je dle úředního přidělení z Litovle a v prázdných bytech po vesnici rozdělení. Italové byli většinou jen starci, stařeny a dívky, pak několik dětí. Mladí mužové zůstali jako vojínové doma. Na návsi před radnicí vystoupili, rozhlíželi se s podivem po neznámu, dali se pak steskem a bolestí do pláče a vesnický lid soucitem jít plakal s nimi. Pak odvedli je do vykázaných bytů.“²¹⁵

Dle kronikáře Italové v Unčovicích brzy zdomácněli. Od státu dostávali podporu na jídlo a šaty. Celkově na sebe upoutali velkou pozornost. Radní Alois Zlámal je měl na starosti. Deset italských dětí nastoupilo po prázdninách do místní školy.²¹⁶

28. června 1914 došlo v Srbsku k atentátu na následníka rakouského trůnu, Františka Ferdinanda d'Este. Následovalo vypovězení války Srbsku. Brzy nato došlo k vypuknutí první světové války.²¹⁷

Po odchodu mužů dle povolávacích rozkazů na bojiště, zmenšil se znatelně počet obyvatel. Veškerá zemědělská práce zůstala na starosti ženám a pohůnkům do sedmnácti let. Na polích byly nuceny vypomáhat i starší děti, jež byly uvolňovány ze školy. „Prvním padlým v naší obci jest mladý rolník Karel Coufal z čís. 51. Od 23. října 1914 po boji u Poličné v Rusku, kdež raněn do břicha, jest trvale podnes nezvěstným, úředně jako padlý neohlášený.“²¹⁸ Karel měl třicet dva let, když padl ve

²¹⁴ SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 162-163.

²¹⁵ Tamtéž, s. 194.

²¹⁶ Tamtéž, s. 194.

²¹⁷ NEŠPOR, V.: *Dějiny města Olomouce*. Olomouc 1998, s. 298.

²¹⁸ SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 197.

válce. Doma po sobě zanechal manželku Anežku Coufalovou a dvě malé dcery. Mladší z nich se narodila až po otcově odchodu.²¹⁹

Pro to, aby se předešlo lichvě s obilím a moukou, zabavil stát veškerou úrodu obilí hned po sklizni. Sklizená úroda musela být prodána za stanovenou maximální cenu Válečné obilní kanceláři. Rolníci díky vysokým výkupním cenám rádi své přebytky prodali. Mohli si nechat pouze to, co bylo potřeba pro uživení jejich rodiny a děveček a čeledínů. Správné počínání sedláků bylo na vesnicích kontrolováno pravidelnými rekvizicemi.²²⁰

Dne 18. května 1916 bylo do Unčovic posláno třicet ruských zajatců na pomoc při hospodářské práci. Byli přiděleni jednotlivým sedlákům. Ruští vojáci byli statní a schopní zastat hodně práce, takže unčovičtí sedláci s nimi byli spokojeni. Po práci vojáci zpívali ruské písně a hráli při tom na harmoniku. Váleční zajatci v Unčovicích pobývali jen šest týdnů, po nichž byli najednou staženi. Důvodem byly údajně velké sympatie k nim ze strany vesničanů. Podruh Florian Kvapil se po této události dokonce dostal do vyšetřování a byl tři měsíce držen v Brně pro nařčení, že jednomu Rusovi nesl láhev rumu. Kvapil ale tvrdil, že byl jen pro pivo. Po jeho propuštění byl povolán do aktivní vojenské služby, ač předtím na vojnu naverbován nebyl.²²¹

Na výpomoc při žních v roce 1916 přišli pak další vojáci. Jednu skupinu z nich tvořilo dvacet italských zajatců. Přišli na unčovickou tvrz a zůstali tam do konce polních prací s řepou. Pohled místních lidí na ně byl však jiný než na schopné a rázné Rusy. Školní kronikář o tom napsal: „*Lid náš je pozoroval s úsměškem, jak byli při práci váhaví a pohodlní.*“²²²

V první polovině roku 1916 se v Unčovicích vědělo o sedmnácti vojácích z Unčovic, jež se stali zajatci v Rusku.

²¹⁹ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 197.

²²⁰ Tamtéž, s. 198.

²²¹ Tamtéž, s. 219-220.

²²² Tamtéž, s. 220.

Září 1916 došlo k ukončení řízení v příčině zcelování pozemků v Hunčovicích, tato agrární operace byla úplně ukončena.²²³

V polovině května 1917 se z obce odstěhovalo šest italských uprchlických rodin zpět do Tyrol. Někteří ještě v Unčovicích zůstali. V červenci pak o žních na tvrzi pomáhalo místním obyvatelům šestnáct zajatých italských vojáků a šestnáct Rumunů.²²⁴

Vyživovací poměry v obci se během třetího roku války stále zhoršovaly. Mnohé potraviny až desetinásobně navýšily svoji cenu. Rozdíl v cenách byl znát i mezi vesnicí a městem. „*Mléko u nás v rolnické mlékárně prodávalo se za 40 hal. 1 litr. Každá rodina i sebečtetnější dostala denně jen 1 litr. V městech byl 1 litr mléka až za 1 korunu a nebyl k dostání... Došla vůbec zrnková káva, a vydána válečná náhražka, kterou nikdo nechtěl a raději si po domácku připravovali lidé kávu pražením žita a cikorii z řepy. Hospodyně se z nouze naučily mydlářství i pivovarnictví!*“²²⁵

První den měsíce března 1918 z Unčovic definitivně odešli poslední Italové, kteří přišli před třemi lety z jižních Tyrol a pobývali tu u sedláků. 10. května 1918 bylo do Unčovic dopraveno dvacet čtyři dětí. Ty pocházely z Prahy a jejího okolí a a na vesnici byly poslány díky špatnému zdravotnímu stavu. Byly vyhublé a zbídačené nedostatkem jídla a dalších potřebných věcí za války. Děti byly ubytovány u jednotlivých unčovických sedláků, aby jim venkovská strava pomohla opět nabrat sílu. Celou akci na pomoc těmto dětem organizoval pražský spolek České srdce, v jehož čele stála spisovatelka Růžena Svobodová. Děti v Unčovicích navštěvovaly školu, šest nejmladších do školy ještě nechodilo.²²⁶

28. října 1918 došlo ke státnímu převratu a vzniku Československa. Dne 16. prosince se konal v Unčovicích lampionový průvod po návsi. Stalo se tak u příležitosti oslavy návratu prezidenta Masaryka zpět do vlasti. Řídící učitel Rudolf

²²³ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 226.

²²⁴ Tamtéž, s. 228.

²²⁵ Tamtéž, s. 228-229.

²²⁶ Děti v obci na ozdravném pobytu zůstaly ještě ve školním roce 1918/1919. Tamtéž, s. 234.

Sluka na závěr přednesl zúčastněným slavnostní řeč, kdy pojednal o práci prvního prezidenta. Při svém projevu stál vedle elektricky osvětleného obrazu Tomáše G. Masaryka.²²⁷

Po zrušení poddanství v polovině 19. století se nejen v Unčovicích otevřela cesta k novému způsobu života společnosti. V obci bylo v období let 1848-1918 založeno několik firem a spolků. Při této činnosti stál ve většině případů v čele starosta Josef Staroščík²²⁸, významný unčovický občan, který byl v březnu roku 1897 zvolen poslancem do říšské rady. Během první světové války pobývalo v obci několik cizích vojenských zajatců, kteří vypomáhali obyvatelům Unčovic v zemědělství, v době nepřítomnosti místních mužů.

²²⁷SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 236-240.

²²⁸Jednalo se o Josefa Staroščíka, který bydlel v čís. 20. Tamtéž, s. 72.

9. Škola

Děti z Unčovic navštěvovaly až do druhé poloviny 19. století školu v nedalekém Nákle, kam byly Unčovice přiškoleny a přiřařeny. V roce 1867 byly podniknuty první kroky k vyškolení obcí Unčovice a Příkazy ze školy v Nákle. V každé nové škole byl stanoven vedoucí učitel. Pro školu v Příkazích to byl Ferdinand Čoček, pro školu v Unčovicích byl zvolen do čela školy učitel Jan Juráš.²²⁹

Přestože se plánovalo založení školy, školní budova do té doby pro novou školu postavena nebyla. Z toho důvodu bylo domluveno, že ze začátku bude probíhat první vyučování dětí v místnosti na unčovické tvrzi. O povolení se musel předem požádat magistrát královského hlavního města Olomouce.²³⁰

Prvním učitelem se stal, jak již bylo řečeno, Jan Juráš. Tento mladý učitel se narodil v roce 1843 v Malém Černém. Po získání základních školních znalostí nastoupil roku 1859 na učitelský ústav v Olomouci. Tam strávil dva roky. V roce 1863 ho děkan z obce Cholína dosadil jako učitele do Rozvadovic. Tam vyučoval až do roku 1867, kdy dne 24. října podepsal presentační listinu vystavenou obecním výborem obce Unčovic a stal se učitelem budoucí školy v Unčovicích.²³¹

Pro budovu školy bylo vybráno místo, které tvořilo část zahrady u domu číslo čtyřicet jedna. Vlastníkem tohoto pozemku byl Josef Sekanina. Ten za poskytnutí půdy pro stavbu školy dostal dvě měřice pole z obory parcelového čísla 792. Nová školní budova se začala stavět až o dva roky později, v květnu roku 1869. Aby mohla být zaplácena stavba školní budovy, rozhodla se obec prodat část obecních pozemků.

²²⁹ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 5-7.

²³⁰ Tamtéž, s. 7.

²³¹ Tamtéž, s. 8.

Vedení stavby měl na starosti stavební mistr z Litovle Čeněk Crha. Ještě v témže roce, kdy byla stavba zahájena, se začalo v nové škole vyučovat.²³²

V závislosti na tzv. Hasnerově zákoně²³³ byli zvoleni světší dozorcí, kteří měli jednotlivé školy na starosti. Tento zákon radostně přivítali všichni učitelé. Byl jim totiž zvýšen jejich stávající učitelský plat. Do roku 1869 dostával každý učitel částku 210 zl. ročně. Nyní se výše platu vyšplhala podle ustanovených tříd jednotlivých škol na 400, 500 nebo až 600 zl. ročně! Nová škola v Unčovicích byla zařazena do druhé třídy. Každý učitel tak pobíral ročně plat 500 zl.²³⁴

Prvním státním dozorcem pro školy v okrese Litovel byl pan Novotný, ředitel škol v Mohelnici. Brzy byl vystřídán ředitelem škol v Litovli, Drábkem. Tento muž byl velice svědomitý a s učiteli dobře vycházel. V dubnu 1881 dozorce poprvé navštívil školu v Unčovicích. Ve funkci setrval až do roku 1884, kdy na podzim zemřel. Jeho pohřeb se pak odehrál za velké účasti lidí, tak byl oblíbený.²³⁵

Další výraznou postavou unčovického školství byl Josef Brosch. Byl okresním hejtmanem v Litovli a předsedou okresní školské rady, v Unčovicích získal čestné občanství. 13. září 1875 navštívil Unčovice a zdejší školu. Při své návštěvě navrhl vedení školy a školské radě, aby podali žádost na rozšíření školy. V té době se podobně rozrůstaly i mnohé další školy na Moravě.²³⁶

Ve většině škol bylo velkou událostí jejich svěcení, unčovická škola však posvěcena nebyla. Co se týká samotné budovy školy, stála svým průčelím otočena

²³² SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 8.

²³³ 14. května 1869 byl vydán říšský školský zákon, tzv. Hasnerův zákon, o vyučování v národních školách. Veřejná škola byla přístupná pro mládež bez rozdílu vyznání. Stejně pravidlo mělo platit i pro učitelské úřady a službu při veřejné škole. Církev se musela se podřídit civilním zákonům.; http://www.academia.edu/575251/_KOLSKE_ZAKONY_V_SOUVISLOSTI_S_POSTUPNYM_RU_ENIM_KONKORDATU_Z_ROKU_1855

²³⁴ SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 9-10.

²³⁵ I sám pisatel kroniky si zesnulého velice vážil. On sám díky němu obdržel dva pochvalné dekrety. Tamtéž, s. 10.

²³⁶ Tamtéž, s. 11.

k severozápadu. V prvním patře budovy se nacházely dvě místnosti pro vyučování. Každá tato třída měla tři okna.²³⁷

*„První místní školní rada v Unčovicích byla volena roku 1873. Roku 1871 počaly takzvané školní radovánky (=výlety) mládeže školní se odbyvati na konci školního roku do blízkého lesa březovského, kterýžto den až po dnes za slavnostní pokládán bývá.“*²³⁸ Každým rokem se počet dětí ve škole zvyšoval. To přinutilo správce školy k tomu, aby podal žádost o rozšíření na místní školní radě. Ze současné jednotřídní školy se měla stát škola dvoutřídní. Doufalo se ve vyhovění žádosti, neboť předseda místní školní rady, František Šprucek, byl unčovické škole nakloněn. Starostou obce byl v té době František Zatloukal. Místní školní rada i obecní zastupitelstvo tuto žádost uznali za oprávněnou a celá žádost tak byla dále zaslána na vys. c. k. zemské školní radě.²³⁹

Po ročním čekání a urgování vyřízení důležité žádosti se místní školní radě dostalo konečně odpovědi. V únoru 1877 bylo vydáno souhlasné rozhodnutí a škola byla povýšena na dvoutřídní. Tuto vyřízenou žádost následovala vzápětí 27. dubna 1877 další nová žádost. Škola chtěla povolení na vypsání konkurzu pro místo vyučitele. I tato žádost byla kladně vyřízena již toho roku, 2. července 1877. Konkurz byl tedy vypsán. Zúčastnil se jej František Vaněk, rodák z Chořelic. K jeho vzdělání je známo, že absolvoval čtyři třídy slovanského gymnázia v Olomouci a poté pokračoval ve vzdělávání na učitelském ústavu v Příboře. Tam svá studia dokončil. Od září 1877 se stal vyučitelem v Unčovicích, jeho prvním pedagogickým působišti.²⁴⁰

Učitel Jan Juráš²⁴¹ následovně inicioval další žádost zemské školní radě. Díky ní bylo povoleno obsadit v Unčovicích místo pro vyučitele. Po úspěšném vyřízení žádosti z 3. prosince 1877 byl na schůzi 6. ledna 1878 jednohlasně zvolen

²³⁷SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 11.

²³⁸ Tamtéž, s. 11-12.

²³⁹ Tamtéž, s. 12.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 12-13.

²⁴¹ VÁŇOVÁ, Růžena: *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha 1986, s. 63; „Pracovní úvazek učitele obecné a měšťanské školy činil 30 hodin.“

nadučitelem Jan Juráš. 3. března 1878 složil Juráš neučitelský slib c. k. okresnímu hejtmanovi a následným výnosem mu byl přidělen plat ve výši 700 zl. a dalších 50 zl. jako příplatek pro stáří. Třetím mužem, jenž tvořil učitelský sbor, byl katecheta Antonín Žaluda.²⁴²

Škola pořádala během let různé slavnosti. Tou největší, v prvních letech existence, byla slavnost u příležitosti stříbrné svatby císaře Františka Josefa I. a jeho choti Alžběty. Ráno dne 24. dubna 1879 se osazenstvo školy seskupilo před budovou ve svátečním. Následovala cesta na bohoslužbu do nákelského chrámu Páně. Po obřadu se pak ve škole zpívalo a přednášelo.²⁴³

V témže roce se členové učitelského sboru usnesli, že by bylo vhodné pořídit škole a jejím studentům prapor. Byla k tomu potřeba určitá finanční částka a tak se nadučitel Jan Juráš rozhodl požádat formou veřejné písemné žádosti občany Unčovic o příspěvek. Ve své působivé výzvě zdůraznil, že ostatní školy v okolí své prapory mají a při průvodech tak dělají čest i dané obci. Místní žáci ale zatím pod svým praporem jít nemohou. Většina obyvatel Unčovic přispěla na pořízení praporu nějakou částkou.²⁴⁴

Prapor se tedy mohl dát pořídit a na 23. května 1880 byla uspořádána slavnost u příležitosti svěcení praporu.²⁴⁵ Byla velkolepá a celá obec byla vyzdobena věnci. Na návsi byla postavena tribuna v čele s vysokým májem, na němž byl prapor a obraz císaře pána. Slavnostního průvodu ke svěcení praporu se pak zúčastnili i žáci ze školy v Rozvadovicích a Dubčanech. Když průvod dorazil ke chrámu Páně v Nákle, připojili se k průvodu i děti ze školy v Nákle a žáci z Příkaz.²⁴⁶

²⁴² SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 12-13.

²⁴³ Tamtéž, s. 15.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 16-18.

²⁴⁵ „Prapor jest bílo modrý. Na straně bílé, v rozích krásně vyšité zlaté arabesky, uprostřed obraz-
Nechte maličkých ke mně přijíti- taktěž zlatem olemován. Na druhé straně- modré- stojí zlatými
vyšitými literami- Škola hunčovická. Dole zlaté třepení s okrajem trikolorou.“; SOkA Olomouc, fond
Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 19-20.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 18-19.

Roku 1881 přišla škola o podučitele Františka Vaňka. Dostal na starost školu na Střeni. Jeho loučení ve vsi byl přítomen i hasičský sbor, jehož byl členem. Na jeho místo byl z pěti přihlášených kandidátů vybrán Josef Vymětal. Tento nový podučitel pocházel ze Skrbeně.²⁴⁷

Kronika unčovické školy následně přináší zprávu o další slavnosti, pořádané u významné příležitosti odehrávající se v císařské rodině. Tentokrát se jednalo o svatbu syna císaře Františka Josefa I., korunního prince Rudolfa. Jeho ženou se stala Stefanie Belgická. V předvečer svatby šel po vsi lampionový průvod, celá vesnice byla osvětlena a jako doprovod hrála hudba. Na návsi pak byla jako obvykle při velkých slavnostech vystavěna tribuna, kde se pronášely deklamace.²⁴⁸

Stávalo se, že nějaký žák nebo žákyně školy zemřeli. Kronikář to vždy zmíní. Děti umíraly většinou na souchotiny.²⁴⁹ Celá škola se pak účastnila pohřebního průvodu a spolužáci zpívali na odchod zemřelému písně.²⁵⁰

Dne 31. ledna 1889 se mezi lidmi rozšířila zpráva, že korunní princ Rudolf spáchal sebevraždu. Všichni čekali na oficiální potvrzení této informace. Vše v příštích dnech časopisy a noviny opravdu potvrdily. Následně byly dne 5. února všechny děti účastny bohoslužby. Bylo to přesně v den pohřbu korunního prince. Ve stejném roce byl podučitelem jmenován Rudolf Indra, působící předtím jako učitel v Jaroměřicích.²⁵¹

Na školní rok 1889/1890 došlo ke změně v učitelském sboru. 21. srpna 1889 se odstěhoval bývalý první učitel unčovické školy, nadučitel Jan Juráš. Změnil své působiště a nově se stal nadučitelem ve Velké Senici. Na místo učitele Juráše nastoupil nový nadučitel. Stal se jím František Řezníček, jenž předtím působil jako

²⁴⁷ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 22-23.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 23.

²⁴⁹ Hovorové pojmenování pro tuberkulózu. Další příčinou úmrtí žáka byly osypky, díky nimž, stejně jako díky epidemii spalniček byla škola vždy na dva až tři týdny uzavřena. Tamtéž. (strana bude doplněna)

²⁵⁰ Tamtéž, s. 24.

²⁵¹ Tamtéž, s. 27.

učitel na jednotřídní škole v Odrlicích.²⁵² „Zápis žáků proveden byl dne 1. září 1889 a bylo celkem zapsáno 64 chlapců a 67 děvčat domácích a jeden chlapec z Rozvadovic.“²⁵³

Dne 4. října, na svátek císaře a stejně tak 19. listopadu, v den svátku císařovny, se žáci školy každoročně účastnili mše ve chrámu Páně v Nákle. Poté ve škole následovala přiměřená slavnost.

V květnu 1890 byl podučitel Indra jmenován provisorním podučitelem v Uherském Brodě. 20. srpna 1890, před zahájením nového školního roku 1890/1891 nastoupil na místo provizorního podučitele Rudolfa Indry nový podučitel František Poláček. Narodil se roku 1868 v Lošticích, vystudoval gymnázium v Olomouci a následně navštěvoval školu pro vzdělávání učitelů v Příboře. Před příchodem do nového působiště v Unčovicích působil na škole v Července.²⁵⁴

Každým rokem obdržela škola finanční sponzorské dary. Jednalo se většinou o pár desítek zlatých, které jim poskytovala často například Rolnická záložna v Litovli, Rolnická záložna v Příkazích a nižší částku poskytl i Rolnický cukrovar v Litovli. Na školní rok 1891/1892 se od cukrovaru jednalo kupříkladu o částku 10 zl. a oproti tomu příspěvek Rolnické záložny v Příkazích činil 30 zl.²⁵⁵

Škola v Unčovicích byla také podrobována inspekci. Tu vykonával pro příslušný okres c. k. okresní dozorce škol. V roce 1894 se úřadující okresní dozorce Josef Škola vyjádřil, že „škola jest dobře zařízena a hojnými učebními pomůckami opatřena“.²⁵⁶

Až v roce 1896 nastala další změna ve složení unčovického učitelského sboru. Dne 25. listopadu předchozího roku se zemská školní rada rozhodla podučitele Františka Poláčka jmenovat učitelem při trojtřídní škole v Laškově. Učitel Poláček vyučoval v Unčovicích až do 28. února 1896, poté odešel na nové působiště. Na

²⁵² SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 28.

²⁵³ Tamtéž, s. 28.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 28-31.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 42.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 52.

uvolněné místo unčovického podučitele byl dosazen Rudolf Sluka, jenž přišel z české obecné školy v Litovli. Obec novému učiteli poskytla byt nacházející se ve školní budově.²⁵⁷

V roce 1900 se manželka podučitele Rudolfa Sluky rozhodla pomoci rodinným financím a udělala si zkoušku z ženských ručních prací. Po jejím úspěšném složení měla v úmyslu vyučovat na zdejší unčovické škole dívky oněm ručním pracem. Aby mohlo být její snažení uskutečněno, bylo zapotřebí usnesení obecního zastupitelstva. To se usneslo jednomyslně dne 12. května 1900 na tom, že na zdejší škole zavede industriální vyučování.²⁵⁸

Obecní výbor Unčovic se rozhodl na návrh obecního představenstva a zrušil v unčovické škole placení školného s platností od 1. ledna 1901. Peníze vybrané dříve na školné byly tehdy nahrazeny platbou z obecní pokladny. Aby usnesení obecního představenstva Unčovic o této záležitosti nabylo platnosti, došlo k souhlasu s tímto rozhodnutím i od zastupitelstva města Olomouce, jakožto majitele velkostatku.²⁵⁹

Dosavadní podučitel Rudolf Sluka byl na konci školního roku 1901/1902 jmenován učitelem v Cholině. Z Unčovic odešel do svého nového působiště 25. srpna 1902. Na jeho místo byl 30. července dosazen Jan Rec. Před svým nástupem do školy v Unčovicích se nacházel na dočasném odpočinku, kde se ocitl „*pro duševní neduh (stihomam)*“.²⁶⁰ Nový, dočasný podučitel se narodil 7. května 1871 ve Vilémově, navštěvoval gymnázium v Olomouci a následně učitelský ústav v Příboře. V březnu 1905 okresní školní rada navrhla, aby byl prozatímní podučitel Res ustanoven definitivně.²⁶¹

Ve školním roce 1908/1909 dala místní školní rada z vlastní iniciativy zavést elektrické osvětlení do bytů učitelů ve školní budově. Do bytu nadučitele bylo

²⁵⁷ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 65.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 82.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 87.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 95.

²⁶¹ Tamtéž, s. 94-110.

umístěno osm světel na místa dle jeho vlastního přání a do bytu druhého učitele měli dát jednu žárovku. Olomouc, jakožto majitelka velkostatku s touto změnou souhlasila. Měla však podmínku, aby vše nestálo více jak 300 K, což bylo dodrženo. Dále trvala na tom, aby si oba učitelé platili za světlo sami.²⁶²

Na podzim 1909 přišla unčovická škola o nadučitele Františka Řezníčka. Ten zde působil dvacet let. Řezníček se 3. listopadu odstěhoval do Senice. Tam byl dosazen na místo nadučitele na tamější trojtřídní školu. Jeho místo prozatím nahradil učitel Jan Rec. Na výpomoc byl přijat Josef Riegr ze Šumvaldu. Na místě nadučitele setrval Rec do konce února 1910, kdy byl nahrazen nově příchozím nadučitelem Rudolfem Slukou. Sluka již v Unčovicích v dřívějších letech vyučoval (1896-1902). Na začátku března tak mohl opustit školu výpomocný učitel Josef Rieger.²⁶³

Na začátku roku 1912 se obec opět začala věnovat problematice přístavby zdejší školy. Zhotovení potřebných stavebních plánů bylo zadáno V. Volnému, zednickému mistru z Litovle. Stavba byla zahájena 4. března 1912. S měsíční přestávkou v květnu pro nedostatek cihel v cihelnách byla přístavba dokončena na začátku září 1912. Kolaudace pak proběhla 12. září 1912.²⁶⁴

*„Výnosem c. k. zemské školní rady ze dne 19. srpna 1912 a c. k. okresní školní rady ze dne 27. srpna povolena při druhé třídě na dobu školního roku 1912/1913 pobočka a vyučováno bude dle osnov školy trojtřídní.“*²⁶⁵ Díky zřízení pobočky byla do unčovické školy přidělena nová učitelka. Byla jí Marie Rosová, která se narodila roku 1888 ve Dzbeli na Konicku.²⁶⁶

Ve školním roce 1912/1913 byl poprvé v unčovické škole zaveden dívčí tělocvik. Na předmět se přihlásilo celkem třicet děvčat. Tento tělocvik vyučovala

²⁶²SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 131.

²⁶³Tamtéž, s. 135.

²⁶⁴Tamtéž, s. 147.

²⁶⁵Tamtéž, s. 150.

²⁶⁶Tamtéž, s. 151.

učitelka Marie Rosová. Vyučovala děvčata prostná cvičení a cviky na náradí, stejně jako národní tance, jež měly u žaček velký úspěch.²⁶⁷

I na další školní rok, 1913/1914, byla v Unčovicích zachována pobočka při druhé třídě. U učitele Jana Rece opět vypukla blíže nedefinovaná duševní choroba a tak byl od listopadu 1913 poslán znovu na trvalý odpočinek. Byla mu stanovena penze 62 % z posledního služného. Mimo své více než desetileté působení na škole v Unčovicích byl aktivní také jako jednatel a knihovník místního čtenářského spolku. Novým učitelem na škole se stal Jan Liška.²⁶⁸

V červnu roku 1914 zasáhla zemi tragická událost atentátu na následníka trůnu arcivévodu Františka Ferdinanda a jeho choť Žofii. Událost zasáhla členy školy zrovna v době, kdy vrcholily přípravy na školní výlet s mnoha aktivitami. Výlet byl v důsledku okolností zrušen a 4. července se žáci za doprovodu učitelů zúčastnili smuteční mše v Nákle.²⁶⁹

Ve věci prodloužení existence pobočky na škole ještě na školní rok 1914/1915 se místní školní rada zásadně neshodla s obecním výborem. „*Místní školní rada vyjádřila svůj souhlas se žádostí o ponechání pobočky při druhé třídě pro školní rok 1914/1915 neboť bylo ve druhé třídě osmdesát žáků, tudíž zákonitá podmínka pro zřízení pobočky.*“²⁷⁰ Místní školní rada také souhlasila s definitivním přeložením učitele Lišky na unčovickou školu. Proti těmto rozhodnutím se však postavil obecní výbor Unčovic. Tvrdil, že pro pobočku je na škole málo žáků a že Jan Liška si má nechat učitelskou definitivu v Pískově a ne ji přesunout do Unčovic. Obecnímu výboru se nakonec podařilo přesvědčit tři žákyně k přestupu na měšťanskou školu v Litovli. Tím dosáhli snížení počtu žáků druhé třídy na sedmdesát sedm. Pobočka tak zde ztratila smysl.²⁷¹

²⁶⁷ SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 156.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 159.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 163-164.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 164.

²⁷¹ Tamtéž, s. 164.

V únoru 1915 přešel Jan Liška na školu v Konici a následně se v Unčovicích do konce školního roku vystřídal hned několik učitelů. Za probíhající první světové války byly vydány výnosy, jež se vztahovaly pro prostředí školy a její členy. Mezi těmito výnosy bylo například: „*Vlastenecké působení učitelstva v nynější době válečné. Pokyny pro pěstování vlasteneckých citů mládeže. Sbíráni ostružinových listů na přípravu thé pro vojíny. Ruční práce pro vojíny a národ. Přibírání ženské školní mládeže k činnosti obecně prospěšné. Podpora školy při šetření potravinami. Ozdobování budov školních prapory v zemských a říšských barvách. Zhotovení papírových podešví a ponožek pro vojíny v poli. Vojenská průprava mládeže od šestnácti let. Uspořádati v červnu a červenci školní sbírky pro Červený kříž.*“²⁷²

Jak tedy vypadal školní život za války? Na základě mnoha výnosů, z nichž některé jsou zmíněny výše, byl proměněn celý první školní rok poznamenaný válkou. Ve škole zavládl jiný duch školní výchovy.

Vyučování v hodinách přírodopisu bylo ovlivněno výnosy o zdravotních otázkách, ve škole tak probíhalo poučení proti choleře a úplavici a dalším nákazám.²⁷³ Škola šetřila potravinami a žáci sbírali ostružinové listy a sušili je. Válečná tematika ovlivnila i hodiny slohu. „*Těž mnoho témat volného slohu bylo dáno na základě válečných poměrů rodinných v obci, psány polní lístky otcům v poli, předčítány odpovědi na ně.*“²⁷⁴ V hodinách zeměpisu si naopak žáci na vyvěšených mapách ukazovali místa, kde se bojovalo a o kterých slyšeli doma nebo četli v novinách. Dívky v hodinách ručních prací zase vyráběly ochranné prostředky proti zimě pro vojáky v poli.²⁷⁵

Dle jednoho z mnoha nařízení se starší děti měly podílet na domácích a polních pracích, aby tak pomohli svým rodinám, které přišly o otce vojáky. Byly opět zavedeny úlevy od školní docházky a v plné šíři byly udělovány od dubna do

²⁷² SOkA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 187.

²⁷³ Unčovická škola si 28. října pro tuto příležitost objednala za 8 K z Litovle padesát brožur s názvem Lidové poučení o ochraně proti nakažlivým nemocem. Tamtéž, s. 190.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 190.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 190-191. Dne 1. 12. 1914 bylo vojákům odevzdáno sedmnáct párů nátepníčků a deset flanelových břišních pásů. Na zhotovení těchto věcí poskytla místní školní rada částku 20 K.

listopadu. Školní výuka tak byla v této době podstatně ochuzena. Navíc měli vyučující problémy s kázní školních dětí při hodinách, jež zapříčinila absence otců v rodinách.²⁷⁶

Na výpomoc byla ve školním roce 1915/1916 přijata učitelka Marie Běhalová z Nákla. Marie se narodila roku 1895 v Nákle. Do Unčovic nastoupila jako na své první pedagogické působiště.²⁷⁷

Dne 1. prosince 1916 se na škole konala smuteční slavnost u příležitosti úmrtí císaře Františka Josefa I., ke kterému došlo 21. listopadu. Císař byl posledního listopadu pohřben do rodinné hrobky ve Vídni.²⁷⁸

Ve školním roce 1917/1918 začala v Unčovicích poprvé vyučovat čerstvě vystudovaná učitelka Anna Rumlerová. Anna pocházela z obce Cholína a potřebné znalosti k výkonu profese získala na soukromém učitelském ústavu v Olomouci. Výpomocná učitelka Marie Běhalová odešla na nové pracoviště ve škole v Nasobůrkách. Definitivní učitel Jan Liška zůstal již třetím rokem ve válce, kde dosáhl za své působení hodnosti kadeta- aspiranta.²⁷⁹

Podzim a zima 1918 byly začátkem změny po konci první světové války. Před koncem roku odešla Anna Rumlerová, která na unčovické škole pobyla jen rok a půl a na přelomu roku se vrátil z válečného pole definitivní učitel Jan Liška. Po čtyřech letech přestávky během války se v listopadu 1918 konala okresní učitelská porada v Litovli, kde byl složen slib učitelstva nové republiky. Dne 16. prosince se v Unčovicích konal lampionový průvod. Zúčastnily se ho školní děti. Tento slavnostní průvod se v obci konal na oslavu příjezdu prezidenta Masaryka zpět do vlasti.²⁸⁰

²⁷⁶SOKA Olomouc, fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 1, Školní kronika za školní roky 1868-1922, s. 192-193.

²⁷⁷Tamtéž, s. 213.

²⁷⁸Tamtéž, s. 226.

²⁷⁹Tamtéž, s. 232-233.

²⁸⁰Tamtéž, s. 238-239.

Škola byla pro každou obec významnou institucí. V Unčovicích došlo k jejímu založení v roce 1867. Od té doby zajišťovala unčovická škola vzdělávání místních dětí, které již nemusely dojíždět do sousedního Nákla, kam byly Unčovice do té doby přiškoleny. Zprvu probíhalo vyučování na místní tvrzi, o dva roky později bylo přistoupeno k vybudování nové školní budovy. Prvním učitelem byl Jan Juráš. Roku 1877 byla škola povýšena na dvoutřídní. Na počátku 20. století byla několikrát povolena existence pobočky při druhé třídě. První světová válka poznamenala i školní vyučování. Byly zaváděny úlevy od školní docházky, aby děti mohly vypomáhat na poli, a činnost žáků byla přizpůsobena potřebám vojáků na vzdálených bojištích.

10. Unčovická tvrz

K postavení tvrze nebo hradu bylo v minulosti potřeba povolení od krále a král Jan Lucemburský ještě v roce 1331 vydal zákaz stavby hradů a tvrzí v okruhu jedné míle od města Olomouce. Tvrz v Unčovicích spadá svým vznikem do první poloviny 14. století, do doby pánů z Lipé. Dobou svého vzniku se tedy tato stavba řadí k nejstarším tvrzím postaveným v olomouckém kraji. Prvním známým držitelem unčovické tvrze byla Jitka z Wildnberka.²⁸¹

Unčovická tvrz byla vybudována jako rozsáhlá soustava dvora a panského sídla. Tato soustava byla obehnaná ohradními zdmi. Původně měl areál tvrze oválný půdorys. Tvrz stála na návrší, kolem dokola se pak nacházel vodní příkop. Na návrší stála v areálu tvrze věž, zřejmě čtvercového půdorysu. Na svém počátku byla věž zřejmě srubová, později byla patrně přestavěna na kamennou.²⁸²

Za husiských válek nebyla tvrz, jenž byla tou dobou ve správě Hynce Ptáčka z Pirkštejna, zřejmě nijak poškozena. V roce 1446 totiž při zápisu tvrze Milotovi z Tvorkova o jejím poničení není žádné zmínky. Až ve zprávě z roku 1491 se píše o tvrzi pusté. K jejímu poškození patrně došlo za česko-uherské války mezi Jiřím z Poděbrad a Matyášem Korvínem v roce 1467. Roku 1499 se už o tvrzi píše jako o tvrzi obnovené.²⁸³

Na konci 15. století tak došlo k druhé významné přestavbě. Zbytky předchozí věže byly zničeny během již zmíněné česko-uherské války. Během této přestavby došlo k podstatnému rozšíření půdorysu věže, a to jak k východu, tak k jihu. V podzemí věže byly vybudovány dva rozlehlé sklepy, zdobené válenou klenbou z lomového kamene litého do bednění. Samotná věž byla tehdy o jedno podlaží vyšší než dnes a v přízemí neměla žádné otvory a vstupy. Na východní straně věže se nacházely dva prevéty, které měly sloužit k hygienické potřebě vlastníka věže.

²⁸¹PINKAVA, Viktor: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Litovelský okres*. Brno 1903, s. 293-296.

²⁸² GARDAVSKÝ, Zdeněk: *Dvě význačné tvrze olomouckého kraje*. In.: Sborník Krajského vlastivědného muzea Olomouc, IV, 1956-1958, s. 316.

²⁸³ NEKUDA, V. - UNGER, J.: *Hrádky a tvrze na Moravě*. Brno 1981, s. 297.

Oválný tvar tvrziště byl rozšířen k severu a byl obehnan nízko kamennou zídka. V severozápadní části tvrziště byla dále zbudována hospodářská budova. Takováto podoba tvrze se však udržela jen několik desetiletí.²⁸⁴

Za Václava Haugvice z Biskupic prošla tvrz dalšími stavebními úpravami. Došlo k vybudování hospodářského dvora, jenž byl vystavěn pod ní, dále byl zastřešen příhradek umístěný u jižní stěny. Zastřešení bylo provedeno v úrovni prvního patra. Byla zde vybudována renesanční okna s kamenným ostěním a profilovými římsami. Bylo provedeno nové zaklenutí přízemí věže, druhé patro pak bylo zpřístupněno pomocí kulaté vížky, jež byla přistavěna k severní straně. Závěrem byla celá tvrz omítnuta.²⁸⁵

Od roku 1546 se tvrz v Unčovicích stala majetkem města Olomouce.²⁸⁶ V 16. století dalo město na tvrzi provést další stavební úpravy. Podobu, jež po této přestavbě unčovická tvrz dostala, si zachovala v podstatě dodnes. To, že byla tvrz v této době přestavěna, nám dokládá její vyobrazení z druhé poloviny 16. století.²⁸⁷

Dle dochovaného obrazu z roku 1571,²⁸⁸ jehož autorem byl R. M. Szymónski, je vidět, že po obnově tvrze už zeď obklopující tvrz neměla původní podobu. Na obraze je totiž zpodobněna jen dvojité nízka zídka, která je ve viditelném rozporu s blízko stojící mohutnou věží tvrze.²⁸⁹

²⁸⁴ GARDAVSKÝ, Zdeněk: *Dvě význačné tvrze olomouckého kraje*. In.: Sborník Krajského vlastivědného muzea Olomouc, IV, 1956-1958, s. 316.

²⁸⁵ SPURNÝ, František a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. II. Severní Morava*, Praha 1983, s. 253.

²⁸⁶ SOKA Olomouc, fond Archiv města Olomouce, Listiny, inv. č. 667.

²⁸⁷ SPURNÝ, František a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. II. Severní Morava*, Praha 1983, s. 253.

²⁸⁸ HOUDEK, Vítězslav: *Hunčovická tvrz*. In: Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci, 18, 1901, s. 65. Tento obraz má význam pro dějiny světského stavitelského umění na Moravě. Je na něm přehledně vidět, jak byly stavěny moravské středověké tvrze, jak byly opevněny. Hlavní budovou byl panský dům, jenž byl obklopen patrně hospodářskými budovami. Ty měly i účel obranný, jelikož měly vysoké zdi, v nichž se nacházely úzké střílny.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 65; Tato mohutná věž dokládá, že tvrz v Unčovicích byla dříve daleko pevnější a také rozlehlejší než na vyobrazení z 16. století. Dalšími doklady tohoto konstatování jsou zbytky hradebních bašt a věží s mnoha střílnami, jenž byly v roce 1571 zachyceny Szymónským. Uprostřed

Během výše zmíněné rekonstrukce v 16. století se rozloha tvrziště více jak sedminásobně zvětšila. Mimo valu a vodního příkopu, který byl na hranicích území tvrze již dříve, přibyl nový val a vodní příkop ještě před první bránou.²⁹⁰

I samotná centrální budova tvrze prošla proměnou. Bylo strženo její nejvyšší patro a kruhová věžička byla na budově ponechána již jen pro přístup na střeche. Byl změněn i přístup do sklepení, za jehož účelem byl postaven přízemní přístavek u severní stěny tvrze. Budova byla následně znovu omítnuta. Tehdy dostala budova svůj vyrovnaný charakter, jež nezměnila ani pozdější třicetiletá válka. Během ní sice došlo k vypálení věže, ale celkový charakter narušen nebyl.²⁹¹

Po znovuoobnovení tvrze byl do přízemí umístěn panský šenk a v prvním patře se nacházela tančírna. Na konci 17. století dostala tvrz jednoduchou boltcovou kartuši s orlicí umístěnou nad vstupem.²⁹²

V roce 1867, kdy byla v Unčovicích založena škola po vyškolení Unčovic z Nákla, se první vyučování konalo v jedné místnosti na tvrzi do doby, než se pro školu postavila speciální budova.²⁹³

Dnes můžeme vidět tvrz v podobě, kterou jí dala renesanční přestavba. Tato přestavba zcela změnila její původní vzhled, což bylo zjištěno stavebním průzkumem. V současné době má tvrz v Unčovicích podobu dvoupodlažní budovy. Půdorys budovy má tvar obdélníku, jehož rozměry jsou patnáct krát jedenáct metrů. Na obdélníkový půdorys navazuje věžička, která se nachází na severovýchodním rohu tvrze.²⁹⁴

stála věž zvaná hláska. Ta byla postavena a určena pro pozorování hradní službou. PINKAVA, Viktor: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Litovelský okres*. Brno 1903, s. 296-297.

²⁹⁰GARDAVSKÝ, Zdeněk: *Dvě významné tvrze olomouckého kraje*. In.: Sborník Krajského vlastivědného muzea Olomouc, IV, 1956-1958, s. 317-318.

²⁹¹ Tamtéž, s. 317.

²⁹² Tamtéž, s. 318-319.

²⁹³ PINKAVA, Viktor: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Litovelský okres*. Brno 1903, s. 298.

²⁹⁴ NEKUDA, Vladimír - UNGER, Josef: *Hrádky a tvrze na Moravě*. Brno 1981, s. 299. Dále se na budově ve výšce druhého patra na východní fasádě našly zbytky dvou prevetů.

Tvrz v Unčovicích patří k nejstarším dochovaným tvrzím na Moravě. První zmínka o ní pochází již z poloviny 14. století. Během staletí byla tvrz několikrát přestavěna a měnil se i její účel. Zprvu sloužila jako sídlo šlechtických majitelů obce, později se její prostory dostaly do veřejného užívání, kdy část tvrze sloužila jako tančírna a šenk. Ke konci sledovaného období zde našla své první útočiště nově založená škola v Unčovicích.

11. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla věnovat dějinám Unčovic. Nyní je má práce napsána a já věřím, že ve svém textu přináší to nejdůležitější k historii této obce.

Na začátku této práce jsem se věnovala názvu, poloze a pečeti obce. Následně jsem pojednala o archeologických nálezech, jež byly v blízkosti Unčovic učiněny. K mému překvapení se tato kapitola nakonec stala největší z těchto úvodních pojednání. U Unčovic se našly nálezy z pravěku, soubor starolužické keramiky i mladohradištní pohřebiště. To bylo nejprve chybně datováno jako pocházející ze střední doby hradištní, Vít Dohnal však jeho stáří předatoval díky novému prozkoumání nalezené nádoby. U Unčovic byly nalezeny čtyři hrobky s kostrami, přičemž dvě neobsahovaly žádné vložené předměty, ve zbylých dvou byly nalezeny bronzové kroužky a tuhovaná nádoba.

Kapitoly věnované přímo životu oce jsem rozdělila do těchto časových rozmezí: od první zmínky do roku 1546, 1546-1848, 1848-1918. V první z nich jsem se věnovala šlechtickým majitelům obce. První doloženou majitelkou Unčovic byla Jitka z Wildenberka. Jitka byla manželkou Čeňka Ptáčka z Pirkštejna, jenž byl zřejmě synovcem proslulého vůdce české šlechty, Jindřicha z Lipé. Unčovice tedy vlastnil rod Ptáčků z Pirkštejna. Následně drží Unčovice páni z Tvorkova. Milota z Tvorkova roku 1445 prodal obyvatelům vsi právo odúmrti, o čemž svědčí dochovaný vidimus této smlouvy z roku 1604. Dále se Unčovice dostávají do správy pánů z Lomnice. Posledními majiteli byli Haugvicové z Biskupic. Nejvýznamnější šlechtický držitel Unčovic, co se týká prospěchu pro obyvatelstvo, byl zároveň jejich posledním majitelem. Byl jím Václav Haugvic z Biskupic.

Václav Haugvic z Biskupic vyhověl žádosti obyvatel obce a v listině z března roku 1546 převedl roboty obyvatel Unčovic na plat. Unčoviští poddaní měli být dále povinni jen robotou, kterou Haugvic zmínil ve své listině. Ve stejném roce prodal Václav Haugvic Unčovice městu Olomouci.

V kapitole věnované rozmezí let 1546-1848 jsem se věnovala selským vzpourám, které se v 17. století v Unčovicích odehrály. Jejich hlavní příčinou bylo nedodržování stanovené roboty. Tato událost byla stěžejní pro sledované období.

Od druhé poloviny 19. století vzniklo v obci několik firem. V kapitole o letech 1848-1918 jsem jejich existenci věnovala dostatečnou pozornost. Samozřejmě jsem neopomenula ani ostatní záležitosti a stavební změny v obci. V kapitole o tomto období jsem věnovala pozornost také sčítacím operátům a údajům v nich obsaženým.

Na závěr jsem umístila dvě samostatné kapitoly. Jedna se věnuje škole, jež byla v Unčovicích založena v roce 1867 a druhá unčovické tvrzi, která se řadí k nejstarším dochovaným tvrzím na Moravě.

Doufám, že tato práce je dostatečně přehledná a zodpoví na otázky jak z období počátků obce, tak i období posledního, tedy života v obci do roku 1918.

Seznam zkratek.

čís. - číslo

inv. č. - inventární číslo

kart. - karton

roč. - ročník

s. – strana

sign. - signatura

SOkA Olomouc - Státní okresní archiv Olomouc

ZAO Olomouc - Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc

Seznam pramenů a literatury.

Archivní prameny:

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc:

- fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc.
- fond Krajský soud Olomouc.

Státní okresní archiv Olomouc:

- fond Archiv města Litovel.
- fond Archiv města Olomouce.
- fond Archiv obce Unčovice.
- fond Okresní úřad Litovel.
- fond Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice.

Vlastivědné muzeum v Olomouci:

- fond Archiv nálezových zpráv.

Tištěné prameny:

CHYTIL, J. (ed.): *Die Landtafel des Markgrafthümes Mähren: auf Kosten vieler Mitglieder des begüterten Erbaldes diesel Landes. Text der Olmützer Cuda.* Brünn 1856.

Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕihonné a nálezové. I-IV. Brunae 1872-1911.

MATĚJEK, F. (ed.): *Lánové rejstříky Olomouckého kraje z let 1675-1678*. Olomouc 1994.

MATĚJEK, F. (ed.): *Moravské zemské desky 1480-1566. II. Kraj Olomoucký*. Brno 1948.

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Praha 1978.

Literatura:

BARTOŠ, J. a kol.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Svazek III*. Ostrava 1972.

DOHNAL, V.: *Lužické a laténské sídlištní objekty v Unčovicích (okr. Olomouc)*. In.: Přehled výzkumů 1976. Brno, Archeol. ústav ČSAV 1978.

DOHNAL, V.: *Mladohradištní pohřebiště na olomoucku*. In.: Archeologické rozhledy, XXXIII, 1981, 1, s. 259.

DOSTÁL, B.: *Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní*. Praha 1966.

FIŠARA, K.: *Nálezy u Nákla. Hromadný nález bronzu u Hunčovic*. In.: Pravěk 1, 1903, s. 21-22.

FIŠARA, K.: *Nálezy u Nákla. Staroslovanské hroby kostrové*. In.: Pravěk 1, 1903, s. 23.

GARDAVSKÝ, Z.: *Dvě význačné tvrže olomouckého kraje*. In.: Sborník Krajského vlastivědného muzea Olomouc, IV, 1956-1958, s. 315-319.

HOSÁK, L.: *Historický místopis země moravskoslezské*. Brno 1938.

HOSÁK, L. - ŠRÁMEK, R.: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II., M-Ž*. Praha 1980.

HOUDEK, V.: *Hunčovická tvrz*. In.: Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci, 18, 1901, s. 64-65.

JANÁK, J. – HLEDÍKOVÁ, Z. – DOBEŠ, J.: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2007.

NEKUDA, V. – UNGER, J.: *Hrádky a tvrze na Moravě*, Brno 1981.

NEŠPOR, V.: *Dějiny města Olomouce*. Olomouc 1998.

NEŠPOR, V.: *Dějiny roboty na panství olomouckém*. Olomouc 1960.

NEŠPOR, V.: *Pozdvižení Unčovic, Březového a Mezic proti vrchnosti olomoucké v letech 1679-1683*. In.: Časopis Vlasteneckého spolku musejního, 44, 1931, I. oddíl duchovědný, s. 114-121.

Obrana venkova. Neodvislý týdeník agrární. Roč. 1, čís. 1.

PINKAVA, V.: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Litovelský okres*. Brno 1903.

SEDLÁK, K.: *Pravěké nálezy*. In.: Litovelský, šternberský a šumperský kraj, č. 24, Litovel 9. 6. 1933, s. 2-3.

SCHULZ, J. a kol.: *Dějiny Olomouce. I*. Olomouc 2009.

SPURNÝ, František a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. II. Severní Morava*, Praha 1983.

ŠANDERA, M.: *Hynce Ptáček z Pirkštejna. Opomíjený vítěz husitské revoluce*. Praha 2011.

ŠTARHA, I.: *Ke vzniku nejstarších vesnických pečetí na Moravě*. In.: Heraldika, 10, 1977.

VÁŇOVÁ, R.: *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. Praha 1986.

VIKTOŘÍK, M.: *Osudy olomouckých sladoven a sladovnických firem v kontextu vývoje sladovnického průmyslu (od 60. let 19. století do roku 1948)*. Olomouc 2007.

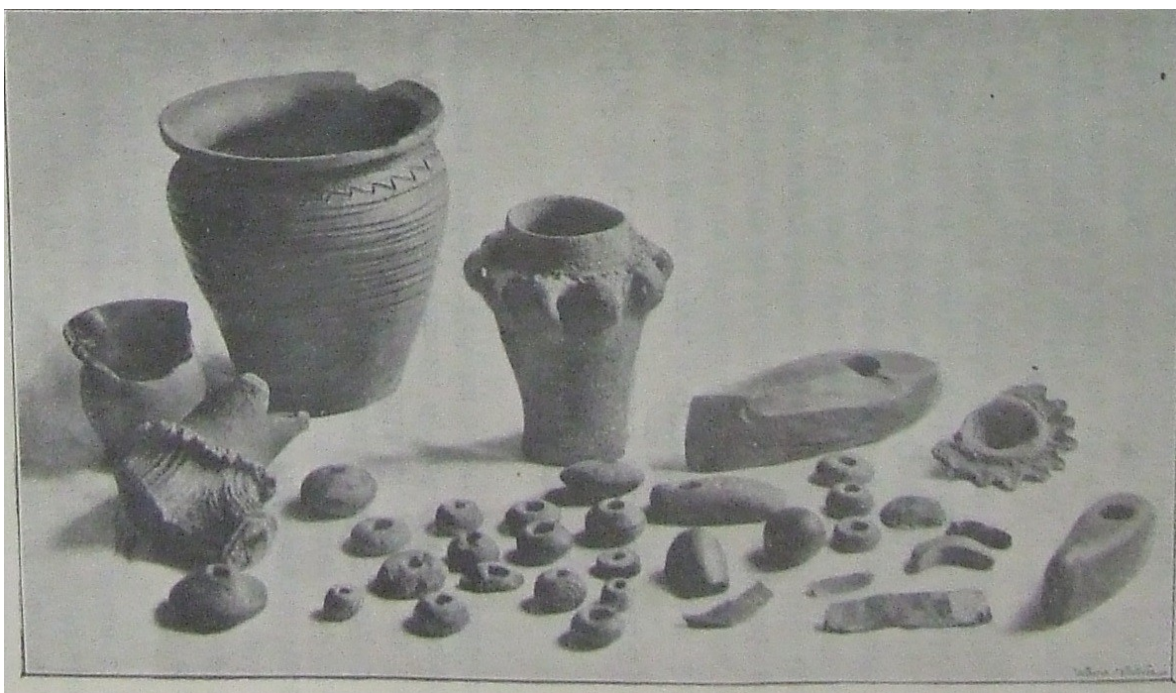
Výňatky z pamětí obce Unčovice-Březové. Holešov na Moravě 1931.

[http://www.academia.edu/575251/_KOLSKE_ZAKONY_V_SOUVISLOSTI_S_PO
STUPNYM_RU_ENIM_KONKORDATU_Z_ROKU_1855](http://www.academia.edu/575251/_KOLSKE_ZAKONY_V_SOUVISLOSTI_S_PO_STUPNYM_RU_ENIM_KONKORDATU_Z_ROKU_1855)

Obrazová příloha.

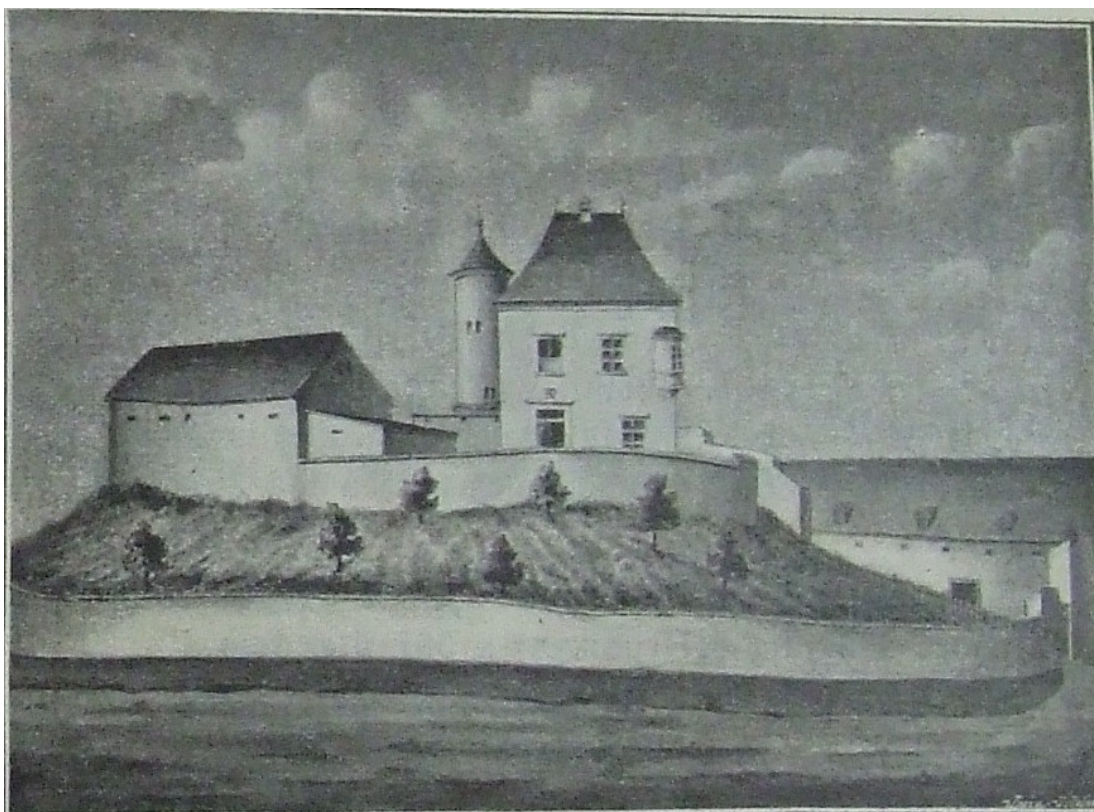
Pečeť Unčovic z roku 1579. (zdroj: ŠTARHA, Ivan: *Ke vzniku nejstarších vesnických pečetí na Moravě*. In.: *Heraldika*, 10, 1977, s. 22.)

Archeologické nálezy z Unčovic (pohár ze 14. století). (zdroj: PINKAVA, Viktor: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Litovelský okres*. Brno 1903, s. 292.)

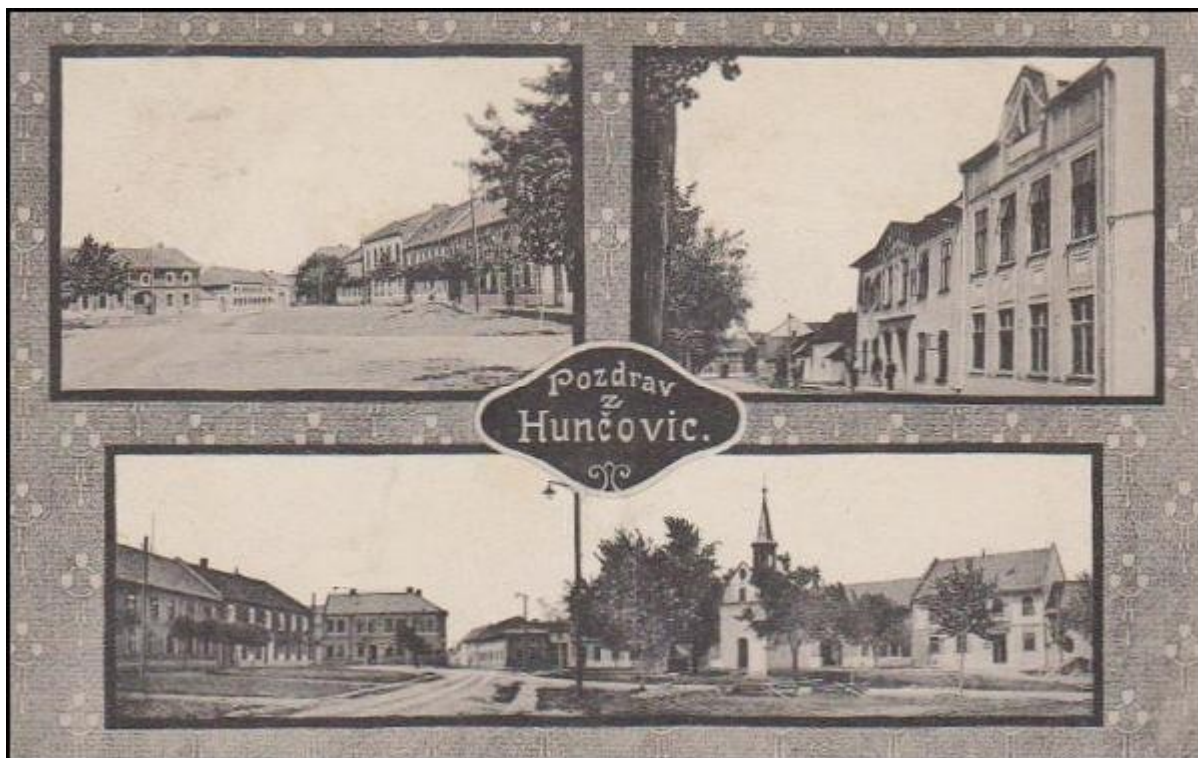
Tvrz v Unčovicích v roce 1571. (zdroj: PINKAVA, Viktor: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Litovelský okres*. Brno 1903, s. 296.)

Tvrz v Unčovicích v roce 1903. (zdroj: PINKAVA, Viktor: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Litovelský okres*. Brno 1903, s. 297.)

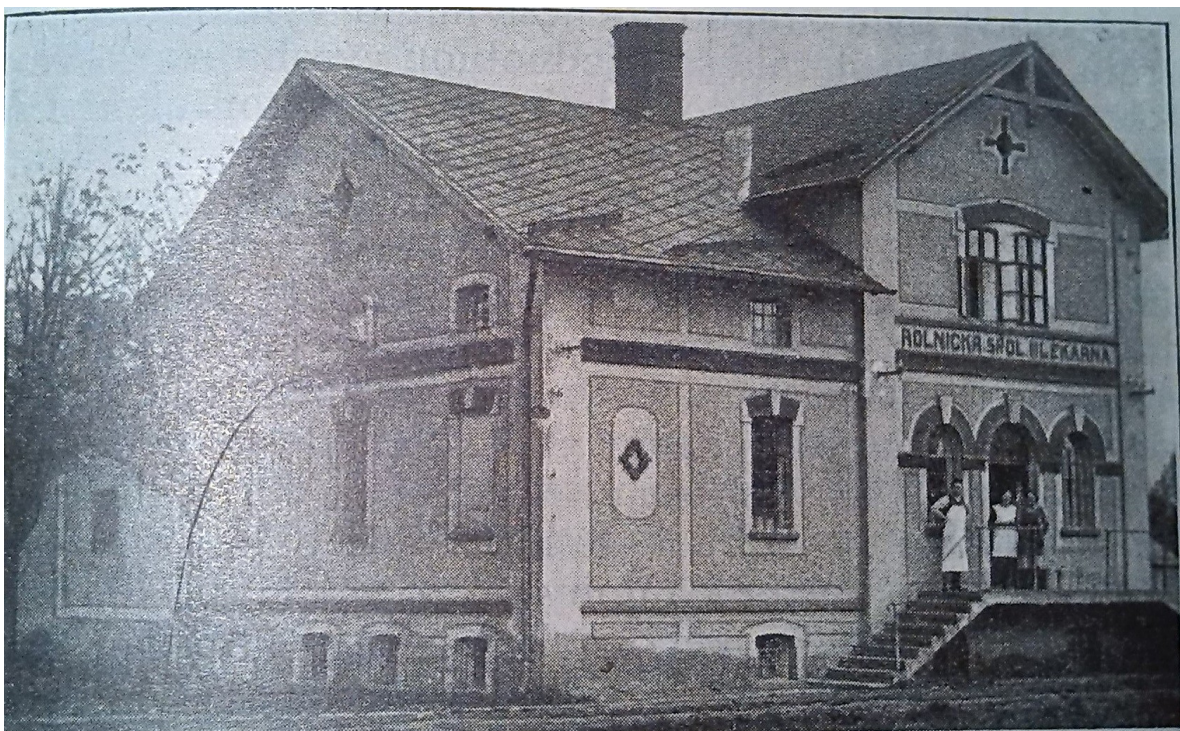

Tvrz v dnešní podobě. (zdroj: <http://www.uncovice.info/cs/historie-obce/tvrz-uncovice.html>, 12. 12. 2013)

Unčovice v roce 1915. (zdroj:

<http://www.fotohistorie.cz/Olomoucky/Olomouc/Uncovice/Default.aspx>, 12. 12. 2013)

Rolnická mlékárna v Unčovicích. (zdroj: *Výňatky z paměti obce Unčovice-Březové.*

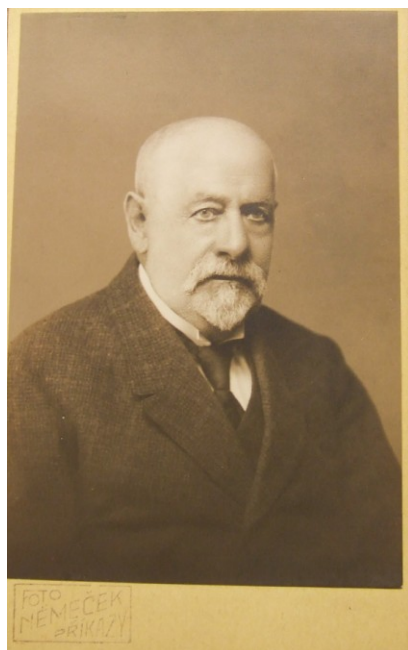
Holešov na Moravě 1931, s. 123.)

Fotografie školní třídy z roku 1919. (zdroj: SOkA Olomouc, fond: Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 406.)

Nadučitel František Řezníček, podobenka z roku 1899. (zdroj: SOkA Olomouc, fond: Základní škola, 1. – 5. ročník, Unčovice, inv. č. 406.)

Podučitel Rudolf Sluka. (zdroj: SOkA Olomouc, fond: Základní škola, 1. – 5. ročník,
Unčovice, inv. č. 406.)

Unčovice v roce 1938. (zdroj:

<http://www.fotohistorie.cz/Olomoucky/Olomouc/Uncovice/Default.aspx>, 12. 12. 2013)

Summary.

This thesis is focusing on the history of a village Unčovice since its inception to the 1918. It deals with political, social and religious history and with daily routine in the village. A few first chapters describe a location and seal of Unčovice and archeological discovery in the area of this village. Next chapters describe Unčovice in the Middle Ages and in the modern times until 1918. Last two chapters deal with school and fort.

Anotace.

Jméno a příjmení autora: Zuzana Turková

Univerzita: Univerzita Palackého v Olomouci

Katedra a fakulta: Katedra historie, Filozofická fakulta

Název magisterské diplomové práce: Dějiny obce Unčovice do roku 1918.

Vedoucí magisterské diplomové práce: Doc. PhDr. David Papajík, Ph.D.

Počet znaků: 137 188

Počet titulů použité literatury a pramenů: 39

Klíčová slova: Unčovice, Litovelsko, dějiny obce, regionální dějiny

Charakteristika magisterské diplomové práce: Práce je příspěvkem k bádání v regionálních dějinách, konkrétně v regionu Litovelska. Snaží se postihnout vývoj obce Unčovice od počátku do roku 1918 ve všech oblastech jejího života.